

ลักษณะทั่วไปของการกู้เบิกเงินเกินบัญชี

2.1 การกู้เบิกเงินเกินบัญชีเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง

การกู้เบิกเงินเกินบัญชื่อนั้น โดยปกติการกู้ยืมเงินประเภทนี้ ลูกค้าน่าจะคงมีกรเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งในระหว่างที่ลูกค้ามีความสัมพันธ์กับธนาคารโดยมีเงินฝากหมุนเวียนเข้าออกบัญชีเงินฝากเดินสะพัดอยู่ระยะ เวลาหนึ่งจนธนาคารให้ความเชื่อถือในเครดิตของลูกค้าแล้ว เมื่อลูกค้ามีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินเพื่อทำธุรกรรมของตนก็อาจขอให้ธนาคารจ่ายเงินเกินกว่าจำนวนเงินที่ตนฝากไว้แล้ว ซึ่งทำได้โดยตกลงขอเบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) โดยจะมีหลักประกันหรือไม่ก็ได้แต่ความปลอดภัยของธนาคาร (แต่ในทางปฏิบัติ ธนาคารมักจะต้องให้มีหลักประกัน) และในการขอเบิกเงินเกินบัญชื่อนี้ ส่วนใหญ่ธนาคารกับลูกค้ามักจะมีข้อตกลงกันโดยทำเป็นสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี ซึ่งมีข้อตกลงเกี่ยวกับวงเงินสูงสุดที่จะเบิกเงินบัญชีได้ อัตราดอกเบี้ยและกำหนดเวลาชำระคืน

จะเห็นว่า การกู้เบิกเงินเกินบัญชื่อนั้น ธนาคารให้กู้ยืมโดยวิธีให้ลูกค้าเบิกเงินเกินบัญชีเกินกว่าจำนวนเงินฝากในบัญชีกระแสรายวันของตน เช่น นาย ก. มีเงินฝากธนาคาร ในบัญชีเงินฝากกระแสรายวันอยู่เป็นจำนวน 10,000 บาท แต่ นาย ก. มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินจำนวนมากเกินกว่าจำนวนเงินฝากที่มีอยู่ ก็อาจตกลงกับธนาคารเพื่อขอเบิกเงินเกินบัญชี โดยธนาคารจะกำหนดวงเงิน (limit) ให้ สมมุติว่า ธนาคารตกลงให้นาย ก. เบิกเงินเกินบัญชีได้ไม่เกินกว่า 50,000 บาท ทั้งนี้ หมายความว่า นาย ก. มีสิทธิที่จะถอนเงินฝากจำนวน 10,000 บาทแล้ว ยังสามารถที่จะถอนเงินเกินบัญชีไปได้อีกไม่เกินวงเงินที่กำหนดไว้จำนวน 50,000 บาท ส่วนจะเบิกเกินจริง ๆ เท่าใดก็ได้แล้วแต่ความจำเป็นในการใช้เงินของนาย ก. ¹

¹ ประยูร จินดาประสิทธิ์, การธนาคารพาณิชย์ การดำเนินงานและการบัญชี, พิมพ์ครั้งที่ 2. (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2514.), หน้า 173.

ในทางปฏิบัติ ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ มักจะทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีมีข้อความ
ทำนองเดียวกัน ซึ่งผู้เขียนจะขอนำตัวอย่างสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีของธนาคารทหารไทย
จำกัด มาแสดงไว้

สัญญาเบิกเงินเกินบัญชี¹

ธนาคารทหารไทย จำกัด

วันที่1... เดือน ..มกราคม..... พ.ศ. ..2511.....
ข้าพเจ้า ..นายไข้..เงินคสอง....อายุ ...35.... ปี เชื้อชาติ ...ไทย....
ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่153/253.....ถนน ...เจริญกรุง.....ตำบล ..บางคอแหลม..
อำเภอ ..ยวนनावว..... จังหวัด ...พระนคร..... ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า "ผู้กู้"
ทำหนังสือฉบับนี้ให้ไว้แก่ธนาคารทหารไทย จำกัด ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า "ผู้ให้กู้" เพื่อเป็น
หลักฐานว่า

ข้อ 1. ผู้กู้ได้ขอกู้เงินจากผู้ให้กู้เป็นจำนวนไม่เกิน ..50,000.-....บาท
(.....ห้าหมื่นบาทถ้วน:.....) ซึ่งตกลงกันว่าผู้กู้จะ เบิก ไปจากผู้ให้กู้ตามจำนวน
ตามเวลาที่ผู้กู้ต้องการ และตามที่คุณให้กู้จะพึงพิจารณาอนุญาตตามที่เห็นสมควร และวิธี และ
ประเพณีการเบิกเงินเกินบัญชีของธนาคาร บรรดาใบเบิกของผู้กู้ซึ่งจะเป็นเช็คหรือเอกสาร
ในรูปใด ๆ ก็ดี ที่จะเป็นหลักฐานแห่งหนี้เงินกู้นี้ ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งสัญญานี้ และ
เงินอันผู้กู้จะพึงเบิกไปจากผู้ให้กู้อตามใบเบิกเช่นว่านั้น เป็นหนี้เงินกู้ตามสัญญานี้เช่นกัน
ข้อ 2. ผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยแก่ผู้ให้กู้สำหรับเงินกู้จำนวนที่จะได้เบิกไปนั้น
ในอัตราร้อยละ ต่อปี กำหนดส่งเป็นรายเดือนทุก ๆ วันที่สิ้นของเดือน ภายใน
เวลาทำงานของผู้ให้กู้ แต่ในวันกำหนดส่งดอกเบี้ยเช่นว่านี้ตรงกับวันหยุดงานของผู้ให้กู้
ก็ให้เลื่อนไปส่ง ในวันเปิดทำงานที่ถัดไป

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 211.

ข้อ 3. การให้กู้และกู้ตามหนังสือนี้ เป็นไปตามประเพณีของธนาคาร ฉะนั้น หากว่าผู้กู้มีค้ำประกันไม่ส่งดอกเบี้ยตามอัตราและกำหนดที่กล่าวมาในข้อ 2. โดยผู้ให้กู้จะได้อำนาจเรียกฟ้องหรือไม่ก็ตาม ผู้กู้ยินยอมให้ดอกเบี้ยที่ค้างชำระนั้นหมดเข้ากับคน เงินทันทีที่ค้างชำระเป็นคราว ๆ ไป และให้ดอกเบี้ยที่หมดเข้าไปกับคน เงินดังว่านี้ กลายเป็นคน เงินอันผู้กู้จะคงเสียดอกเบี้ยในอัตราเดียวกัน และมีกำหนดชำระอย่างเดียวกันกับที่ระบุไว้ในข้อ 2.

ข้อ 4. ผู้กู้จะผ่อนชำระหนี้ตามสัญญาที่ให้ลดน้อยลงเรื่อย ๆ และให้หมดสิ้นภายในวันที่ ... 31 ... เดือน ... ธันวาคม ... พ.ศ. ... 2511 ... แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการคัดสิทธิของผู้ให้กู้ที่จะเรียกร้องให้ผู้ชำระหนี้ทั้งหมดก่อนหรือบางส่วน ก่อนกำหนดที่กล่าวมาก็ได้ ตามแต่ผู้ให้กู้จะเห็นสมควร และโดยมีพิกัดของเงินแห่งเสด็จเทศ ผู้กู้สัญญาว่าในกรณีให้ผู้ให้กู้เรียกร้องดังกล่าวมานี้ ผู้กู้จะชำระหนี้ตามค่าเรียกร้องโดยมีอีกเงื่อนไข

ข้อ 5. ถ้าผู้กู้มีค้ำประกันข้อหนึ่งข้อใดแห่งสัญญานี้ ผู้กู้ยอมรับผิดใช้ค่าเสียหายทั้งสิ้นบรรดาที่ผู้ให้กู้จะพึงได้รับ อันเนื่องมาจากความผิดค้ำประกันของผู้กู้ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเตือนเรียกร้อง ทวงถาม คำเนิ่นค้ำ และบังคับการชำระหนี้ด้วย จนเต็มจำนวนทุกอย่างทุกประการ

ข้อ 6. เพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญานี้ ผู้กู้ยอมมอบ . โฉนดที่ดิน . เลขที่ 125 ตำบลบางคอกแห้ว อำเภอยานนาวา พระนคร . เนื้อที่ . ไร่ 2 งาน 20 . ตารางวา . พร้อมสิ่งปลูกสร้างจดทะเบียนจำนวนของเป็นประกัน . ให้ผู้ให้กู้ยึดถือไว้จนกว่าผู้ให้กู้จะได้รับชำระหนี้ตามสัญญานี้โดยสิ้นเชิง

ผู้ใดเข้าใจข้อความในหนังสือนี้ตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยาน ณ วัน เดือน ปี ที่ระบุข้างต้น

ลายมือชื่อ ได้ .. เงินคดอง ผู้
ลายมือชื่อ ผู้ .. เงินเหลือ พยาน
ลายมือชื่อ จรุง .. ศรีโรจน์ พยาน

เมื่อลูกค้ามีข้อตกลงขอเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคาร ในทางปฏิบัติธนาคารมักจะดำเนินการให้ลูกค้าทำเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี ซึ่งในสัญญาคงกล่าว จะมีข้อตกลงกำหนดโดยชัดแจ้งเกี่ยวกับวงเงินสูงสุดที่จะกู้ได้ อัตราดอกเบี้ยระยะเวลาที่จะชำระคืน ทั้งนี้ผู้เขียนได้นำตัวอย่างสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีมาแสดงไว้ข้างต้นแล้ว

เนื่องจากการกู้เบิกเงินเกินบัญชีเป็นสัญญาประเภทหนึ่งซึ่งโดยสภาพปรับเข้าได้ กับลักษณะของสัญญาบัญชีเงินสะพัดตามมาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้นในการพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของการเกิดเป็นสัญญา จึงต้องพิจารณาทามหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา กล่าวคือจะต้องมีการแสดงเจตนาเป็นคำเสนอ คำสนอง ถูกต้องตรงกันจากการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป และมีวัตถุประสงค์ไม่ต้องห้ามกฎหมาย ไม่เป็นการพนันวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาทามหลักเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับแนวทางปฏิบัติของธนาคารแล้ว อาจกล่าวได้ว่า

ประการที่หนึ่ง

การกู้เบิกเงินเกินบัญชี เป็นสัญญาประเภทหนึ่งที่สมบูรณ์โดยการตกลงแสดงเจตนา ที่เป็นคำเสนอสนองถูกต้องตรงกันของลูกค้ากับธนาคาร โดยปกติลูกค้ามักจะเป็นฝ่ายหาคำเสนอ ขอเบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ตนเป็นเจ้าของบัญชีอยู่กับธนาคาร โดยมีเหตุผลทางด้านการประกอบธุรกิจที่จำเป็นต้องใช้เงินทุนแสดงต่อธนาคาร ส่วนธนาคารจะสนองตอบ คำเสนอของลูกค้าหรือไม่นั้น ธนาคารมีหลักเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของธนาคารเอง ตลอดจนพฤติการณ์ต่าง ๆ หลายอย่างประกอบกันที่จะนำไปสู่การพิจารณาอนุมัติให้ลูกค้า รายนั้นกู้เบิกเงินเกินบัญชีได้ เช่น ประวัติส่วนตัวของลูกค้า วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม ฐานะทางการเงินของลูกค้า หลักประกันต่าง ๆ ที่ลูกค้าให้ไว้ ภาวะเศรษฐกิจและการค้าทั่ว ๆ ไป

ประการที่สอง

สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีนั้น โดยสภาพของสัญญาปรับเข้าได้กับลักษณะของสัญญาบัญชีเกินสพัดและถือว่าเป็นสัญญาทางทอมนแทนประเภทหนึ่ง กล่าวคือ ธนาคารและลูกค้าอาจมีฐานะเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ของกันและกันได้ ทั้งนี้สัญญาทางมีหนี้ที่จะต้องปฏิบัติ การชำระหนี้ทอมนแทนกันทั้งสองฝ่าย โดยทางจะต้องจัดทำบัญชีหนี้แล้วหักทอนบัญชีกัน และชำระหนี้ในเงินส่วนที่ผิดกันอยู่เมื่อถึงกำหนด ทั้งนี้อันเกิดจากการที่ลูกค้าโอนเงินเข้าฝากหรือเบิกถอนหรือเบิกเงินเกินบัญชีตามข้อตกลงกับธนาคาร ในทางปฏิบัติธนาคารจะเป็นฝ่ายจัดทำบัญชีฝ่ายเดียว เมื่อหักทอนบัญชีแล้ว ถ้าปรากฏว่าลูกค้าเป็นลูกหนี้ธนาคาร ลูกค้าก็มีหน้าที่ชำระหนี้นั้น หากยังไม่เรียกร้องเอาแก่กัน ธนาคารก็มีสิทธิคิกคอกเบี้ย ตลอดจนคอกเบี้ยทบต้นในหนี้นั้นได้ ตรงกันข้าม ถ้าปรากฏว่าธนาคารเป็นลูกหนี้ธนาคาร ธนาคารไม่ต้องชำระหนี้เงินส่วนที่ผิดกันอยู่ให้แก่ลูกค้าและธนาคารไม่ต้องคิกคอกเบี้ยให้ลูกค้า เช่นกันด้วย

โดยปกติเมื่อธนาคารตกลงที่จะให้ลูกค้ากู้เบิกเงินเกินบัญชี ธนาคารจะให้ลูกค้าทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีไว้เป็นหลักฐาน ธนาคารจะหักทอนบัญชีทุกครั้งที่ลูกค้านำเงินฝากเข้าบัญชีหรือเบิกเงินจากธนาคาร ถ้าจำนวนเงินคงเหลือในบัญชีลูกค้า ปรากฏว่าลูกค้าเป็นเจ้าหนี้ธนาคาร ธนาคารจะพิมพ์ตัวเลขบัญชีด้วยหมึกสีน้ำเงินหรือดำ (ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า "ตัวดำ") แต่ถาลูกค้าเป็นลูกหนี้ธนาคาร จำนวนยอดคงเหลือในบัญชีจะพิมพ์ด้วยหมึกสีแดง (ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า "ตัวแดง")

ส่วนการจัดทำบัญชีระหว่างลูกค้ากับธนาคารนั้น ในทางปฏิบัติธนาคารจะเป็นผู้จัดทำขึ้นแล้วตกลงให้ถือคามยอดหนี้ในบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน นอกจากนี้ในสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี ธนาคารส่วนใหญ่มักจะกำหนดเป็นข้อตกลงอยู่ข้อหนึ่งโดยระบุว่า "ทุกคราวที่ธนาคารมีหนังสือแจ้งยอดจำนวนหนี้ซึ่งผู้เบิกเงินเกินบัญชีได้เบิกเกินบัญชีไปให้ผู้เบิกเงินเกินบัญชีทราบ ผู้เบิกเงินเกินบัญชีจะต้องมีหนังสือรับรองยืนยันมายังธนาคารว่า ยอดจำนวนหนี้ที่ธนาคารแจ้งไปนั้นเป็นยอดจำนวนหนี้ที่ถูกต้อง หากผู้เบิกเงินเกินบัญชีมีแจ้งมาให้ธนาคารทราบภายในกำหนด 2 สัปดาห์ นับแต่วันได้รับแจ้งจากธนาคารแล้ว ให้ถือว่ายอดจำนวนหนี้ที่ธนาคารแจ้งไปนั้นเป็นการถูกต้อง"

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น เคยมีปัญหาลงสู่การพิจารณาของศาลฎีกา คือ

ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 852/2521 (ระหว่างธนาคารกรุงไทย จำกัด
โจทก์ หน่วงหุ้นส่วนจำกัด แสงทองโปรดักท์กับพวก จำเลย)

ไต่สวนวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า "ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติได้ว่า จำเลยที่ 1 ได้เปิดบัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวันไว้กับโจทก์ตามบัญชีเลขที่ 8960 ต่อมาจำเลยที่ 1 ได้ทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีกับโจทก์ไว้ 2 ฉบับ โดยใช้บัญชีกระแสรายวันเลขที่ 8960 ในการนี้จำเลยที่ 2 ในฐานะส่วนตัวได้ทำสัญญาค้ำประกันการชำระหนี้ไว้กับโจทก์ ต่อมาจำเลยที่ 2 ก็ได้จ้างของที่กินพร้อมสิ่งปลูกสร้างเพื่อเป็นประกันหนี้จำเลยที่ 1 อีก ภายหลังจำเลยทั้งสองผิดนัดไม่ชำระหนี้แก่โจทก์ โจทก์ได้มีหนังสือทวงถามและแจ้งบังคับจำนองไปยังจำเลยทั้งสองแล้ว

ปัญหาที่จำเลยทั้งสองฎีกามิว่า โจทก์กับจำเลยที่ 1 ยังไม่มีการค้ำค้ำบัญชีกันเลย
นั้น ข้อนี้โจทก์นำสืบว่า การเดินสะพัดทางบัญชีนั้น หากจำเลยที่ 1 นำเช็คมาเบิกเงินจะนำลงในช่องลูกหนี้ หากนำเงินเข้าฝากจะลงในของเจ้าหนี้ ส่วนในช่องคงเหลือ ถ้าจำเลยที่ 1 เป็นลูกหนี้ตัวเลขจะเป็นสีแดง แต่ถ้าจำเลยที่ 1 เป็นเจ้าหนี้ตัวเลขจะเป็นสีดำ ส่วนคอกเบี้ยที่จำเลยที่ 1 ต้องชำระแต่ละเดือนตามข้อสัญญาโจทก์คำนวณและลงไว้ในบัญชีโดยแสดงรายการว่าเป็นคอกเบี้ย จำนวนเงินคอกเบี้ยแต่ละครั้งก็อยู่ในช่องลูกหนี้ ทุกครั้งที่จำเลยที่ 1 นำเงินเข้าฝากในบัญชี โจทก์จะนำไปหักออกจากจำนวนหนี้หรือลดหนี้ของจำเลยที่ 1 ลง ซึ่งปรากฏรายละเอียดตามเอกสารหมาย จ. 20 แสดงให้เห็นว่าธนาคารโจทก์ได้มีการค้ำค้ำค้ำค้ำบัญชีหักกลบหนี้กันอยู่ตลอดเวลาตามประเพณีของธนาคาร และทางธนาคารได้แจ้งยอดหนี้ตามบัญชีกระแสรายวันให้จำเลยที่ 1 ทราบทุกเดือน หากยอดหนี้ตามบัญชีกระแสรายวันที่แจ้งมาผิดพลาดอย่างไร จำเลยที่ 1 ก็ชอบที่จะโต้แย้งคัดค้านได้ ซึ่งข้อนี้

จำเลยที่ 2 ได้ยอมรับว่าทางธนาคารได้แจ้งยอดตามบัญชีกระแสรายวันให้จำเลยที่ 1 ทราบ ทุกเดือนจริง และไม่ปรากฏว่า จำเลยที่ 1 ได้โต้แย้งคัดค้านยอดหนี้ตามที่ธนาคารแจ้งให้ ทราบแต่อย่างใด กรณีดังกล่าวนี้ถือได้ว่าโจทก์จำเลยที่ 1 มีการหักถอนบัญชีกันแล้ว หากจำต้อง ให้โจทก์กับจำเลยที่ 1 ร่วมตรวจสอบคิบบัญชีกันอีกไม่ ทั้งไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย ์ มาตรา 856 ที่จำเลยทั้งสองอ้างแต่อย่างใด"

จากแนวทางปฏิบัติของธนาคารโดยกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับการแจ้งยอดหนี้ใน สัญญาเบิกเงินเกินบัญชี และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่กล่าวข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ตามประเพณีของธนาคาร ธนาคารแต่เพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้ดำเนินการจัดทำบัญชีในหนี้ การเบิกเงินเกินบัญชี เมื่อจัดทำเสร็จแล้วก็จัดส่งมาให้ลูกหนี้ตรวจสอบเพื่อยืนยันความถูกต้อง ในยอดหนี้ตามบัญชีของลูกค้าอีกครั้งหนึ่ง หากมีการผิดพลาดอย่างใดแล้ว ลูกค้าชอบที่จะโต้ แย้งคัดค้านธนาคารได้ ทั้งนี้โดยธนาคารกับลูกค้าไม่จำเป็นต้องร่วมกันตรวจสอบคิบบัญชีกันอีก

ข้อสังเกต

เกี่ยวกับประเด็นในประการที่สองของสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีนี้นี้ ต้องพิจารณา ให้คิดว่าการที่ลูกค้านำเงินฝากเข้าบัญชีของคนในธนาคารนั้นจะถือว่า การนำเงินเข้าฝาก นั้นเป็นการนำเข้าบัญชีเงินฝากตามปกติของลูกค้า ซึ่งมีบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร หรือจะถือว่าเป็นการเอาเงินเข้าเพื่อชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี เพราะการพิจารณา ในปัญหาข้อนี้จะมีผลเกี่ยวโยง ไปถึงยอดจำนวนเงินที่ลูกค้าเป็นหนี้ธนาคารอยู่ตามสัญญาเบิก เงินเกินบัญชี อันจะทำให้ธนาคารมีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากยอดเงินจำนวนดังกล่าว และอาจจะ มีผลกระทบไปถึงการวินิจฉัยในปัญหา เรื่องความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน หากการกู้เบิกเงิน เกินบัญชีนั้นมีการค้ำประกันด้วย

สำหรับปัญหาข้อนี้ ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาฎีกาที่ 1032/2506

(ระหว่าง ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด โจทก์ นายเลื้อน เสงตระกูลกับพวก
จำเลย)

ได้วินิจฉัยและให้เหตุผลไว้อย่างละเอียดว่า "การกู้เบิกเงินเกินบัญชีนั้น ผู้กู้ อาจ
ยังไม่รับเงินไปในวันที่สัญญากู้ แต่มีสิทธิที่จะเบิกไปเป็นคราว ๆ ตามจำนวนภายในวงเงิน
ที่ตกลงกันและตามเวลาที่ต้องการ. เมื่อผู้กู้ นำเงินเข้าบัญชีของตนในธนาคาร ๆ ก็นำไปหัก
จำนวนเงินที่ผู้กู้เป็นหนี้ธนาคารตามสัญญา เพื่อตัดคอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ผู้กู้คงเป็นหนี้
ธนาคารอยู่ คอกเบี้ยทุก ๆ เดือนจึงไม่แตกต่างกันตลอดมา ถ้าผู้กู้ นำเงินเข้าบัญชีเกินจำนวน
ที่เป็นหนี้ ทางธนาคารก็งัดคอกเบี้ยในเงินกู้เกินบัญชี แต่สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชียังไม่
หมดอายุ เพราะผู้กู้ อาจถอนเงินไปอีก สัญญา ยังมีผลใช้กันต่อไปจนกว่าจะครบกำหนดความ
สัญญา โดยเหตุนี้ถ้าผู้กู้ชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี การนำเงินเข้าบัญชี ผู้กู้
แสดงความจำนงว่าจะชำระหนี้ เมื่อ นำเงินมาชำระแล้ว จะส่งจ่ายอีกไม่ได้ในจำนวนเงินนั้น
หากผู้กู้จะส่งจ่ายในเงินที่ชำระหนี้ นั้น ทางธนาคารจะส่งคืนเช็คที่ผู้กู้ส่งจ่ายนั้นทันที ฉะนั้น
เมื่อจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้าประกันการกู้เบิกเงินเกินบัญชีของจำเลยที่ 1 ผู้ ธนาคารยอมยก
วิธีการที่ว่าเป็นข้อต่อสู้จำเลยที่ 2 ได้ เพราะเป็นการปฏิบัติปกติธรรมดา ฉะนั้น หากจำเลย
ที่ 1 ผู้กู้ มีหนี้ค้างชำระในวันครบกำหนดสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีอยู่อีก จำเลยที่ 2 ผู้ค้าประกัน
ก็ต้องรับผิดชอบในเงินจำนวนนั้น จะอ้างว่าไม่รู้เห็นกับวิธีปฏิบัติตามปกติธรรมดานี้ไม่ได้"

(คำพิพากษาฎีกา 1887/2506 และ 719/2507 ก็ได้วินิจฉัยในทำนองเดียวกัน)

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยกมากล่าวอ้างนี้ จะให้ถือว่า การที่ลูกค้าโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวันโดยทั่วไปแล้ว ไม่ได้ว่าเป็นการเอาเงินชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี เว้นเสียแต่จะปรากฏข้อเท็จจริงชัดว่า ลูกค้ามีเจตนาและแจ้งให้ธนาคารทราบว่า การนำเงินเข้าบัญชานั้นเป็นการนำเข้าเพื่อชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี¹

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) กับการกู้ยืมเงิน ธรรมดา (loans)

ดังกล่าวก่อนแล้วในบทที่ 1 ว่า ก่อนที่ลูกค้าจะมีนิติสัมพันธ์กับธนาคารโดยการขอกู้เบิกเงินเกินบัญชานั้น ลูกค้าจะต้องมีการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน หรือบัญชีเงินฝากเกินสัฟฟิต (current deposit account) เสียก่อน ซึ่งลูกค้ามีจำนวนเงินฝากถอนเข้าออกบัญชีของตน โดยมีหลักฐานการแจกแจงรายการหรือรายละเอียดลงในบัญชีกระแสรายวัน หรือบัญชีเกินสัฟฟิต (current account) ที่ธนาคารได้จัดทำขึ้น หลังจากที่ลูกค้ามีความสัมพันธ์ที่ติดกับธนาคารอยู่ระยะเวลาหนึ่ง เช่น มีเงินฝากสะสมในบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของลูกค้าอยู่เสมอ เงินในบัญชีเงินฝากเพียงพอในการที่ลูกค้าเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คของตน หรือธนาคารมีความเชื่อถือเครดิตในตัวลูกค้าโดยธนาคารได้พิจารณาพฤติการณ์ต่าง ๆ ประกอบกับข้อตกลงของลูกค้า อาทิ ฐานะทางการเงินหรือการเงินของลูกค้า ภาวะเศรษฐกิจของตลาดการเงินหรือการค้าทั่วไป ประวัติส่วนตัวของลูกค้า เมื่อลูกค้าเสนอขอทำข้อตกลงการกู้เงินเบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของตนและธนาคารได้มีคำสนองรับแล้ว ซึ่งในทางปฏิบัติธนาคารจะจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น จึงได้เกิดขึ้นเป็นสัญญาการกู้เบิกเงินเกินบัญชี

¹ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, "ปัญหาการกีดกันดอกเบี้ยทบต้นของธนาคารพาณิชย์", วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 6 (พ.ศ. 2523): 20 - 21.

ดังนั้น จะเห็นว่า คำว่า "เบิกเงินเกินบัญชี" นั้น มีความหมายอยู่ในตัวเองแล้วว่า เป็น การเบิกเงินเกินบัญชีจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของลูกค้าที่มีอยู่กับธนาคารนั่นเอง

ส่วนการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) นั้น ผู้กู้ อาจจะมีหรือไม่มีบัญชีเงินฝากไว้ กับธนาคารก็ได้ โดยการกู้ยืมเงินประเภทนี้เป็นวิธีการที่ธนาคารให้ลูกค้ากู้ยืมเงินเป็นก้อน จำนวนหนึ่งโดยมีกำหนดเวลาชำระคืนแก่กันเพียงครั้งเดียวเต็มจำนวน (Single Payment) หรือแบ่งผ่อนชำระเป็นงวด ๆ (Installment Basis) ¹ โดยลูกค้าอาจจะขอรับเงิน ที่นำไปเต็มจำนวนตามที่ตกลงกันครั้งเดียว หรือแบ่งรับเป็นส่วน ๆ ตามเวลาที่ตกลงกันก็ได้ และเมื่อลูกค้าชำระคืนแล้วจะขอเบิกเพื่อให้เต็มจำนวนที่ได้ตกลงกู้ยืมไปอีกไม่ได้ แม้ว่า จะยังไม่ครบกำหนดเวลาชำระคืนก็ตาม การรับเงินอาจรับไปเป็นเงินสดหรือเช็คของ ธนาคาร (Cashier's Cheque) ก็ได้ หรือในกรณีที่ผู้กู้มีบัญชีเงินฝากกับธนาคาร ก็อาจโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากไว้ก่อนแล้วถอนไปภายหลังก็ได้ ธนาคารบางแห่งไม่สนับสนุน การให้กู้ยืมเงินประเภทนี้ เพราะกระแสเงินของผู้กู้มีได้หมุนเวียนอยู่กับธนาคาร กล่าวคือ เมื่อผู้กู้มีเงินก็ไม่อยากชำระหนี้ก่อนครบกำหนด เพราะเมื่อนำไปชำระแล้วจะถอนออกไปอีก ไม่ได้ ทำให้ไม่มีเงินหมุนเวียนเข้าธนาคาร ² และเท่าที่ปรากฏในขณะนี้ การให้กู้ยืมเงิน วิธีนี้ไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย ด้วยเหตุผลที่ว่า ลูกค้าที่ประสงค์จะกู้ยืมเงินจากธนาคารส่วนมาก มักจะไม่ใช่นักลงทุนที่มีโครงการ (project) ดังนั้น ในการลงทุนเป็นขั้นตอนอย่าง แน่ชัดจึงไม่ใคร่ที่จะขอกู้ยืมเงินจากธนาคารในรูปแบบของเงินกู้ยืม (loans) นี้ เพราะ หากกู้ยืมเงินในวิธีเช่นนี้แล้วจะเป็นการเสียเปรียบธนาคาร เพราะผู้กู้จะต้องเสียดอกเบี้ย ให้แก่ธนาคารเต็มตามยอดจำนวนเงินที่ขอตกลงกู้ แม้ว่าเงินที่ขอกู้นั้นจะยังมีได้นำไปลงทุน ก็ตาม ³

¹ ประยูร จินดาประสิทธิ์, การธนาคารพาณิชย์ การดำเนินงานและการบัญชี, หน้า 173.

² วารีย์ หะวานนท์, การบัญชีธนาคาร การปฏิบัติงานธนาคารพาณิชย์, หน้า 161.

³ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, "ปัญหาการคิดดอกเบี้ยทบต้นของธนาคารพาณิชย์,"

ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) กับการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) อาจกล่าวได้ว่า ต่างก็เป็นธุรกิจที่ธนาคารประกอบกิจการอยู่ในปัจจุบันโดยการให้สินเชื่อแก่ลูกค้าในรูปแบบการให้กู้ยืมเงิน ซึ่งธนาคารจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นดอกเบี้ย อย่างไรก็ตาม การกู้ยืมเงินทั้งสองประเภทนี้ ในส่วนการใช้จ่ายหมายถึงจะบังคับให้มีผลเป็นไปตามสัญญาจะต้องใช้จ่ายตามคนละลักษณะ กล่าวคือ การกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) โดยสภาพของสัญญา จะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะยืม ว่าด้วย ยืมใช้สลับเปลี่ยน ส่วนการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) เนื่องจากสภาพของสัญญาตลอดจนพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ธนาคารกับลูกค้าปฏิบัติต่อกันนั้น ปรับเข้ากันได้กับลักษณะของสัญญาบัญชีเงินฝาก ตามที่บัญญัติในมาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะบัญชีเงินฝากมาใช้บังคับ ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้ ยังมีข้อที่ควรพิจารณาระหว่างการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) กับการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) ดังนี้

2.2.1 การเบิกเงินและการลงบัญชี

หลังจากที่ลูกค้าได้ทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีแล้ว ลูกค้าจะขอเบิกเงินเกินบัญชีครั้งเดียวจนครบวงเงินหรือหลายครั้งก็ได้ เช่น ขณะที่ทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี ลูกค้ามีเงินฝากอยู่ในบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน 500 บาท สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีมีวงเงิน 50,000 บาท ถ้าลูกค้าจะเบิกครั้งเดียวให้ครบวงเงิน ลูกค้าก็มีสิทธิเบิกได้เป็นเงิน 50,000 บาท เมื่อหักทอนกันแล้วลูกค้าได้เบิกเงินเกินบัญชีไป 50,000 บาท ลูกค้าจึงเป็นลูกหนี้ธนาคารครบวงเงินที่ได้ตกลงตามสัญญาพอดี ธนาคารก็จะตัดดอกเบี้ยกับลูกค้าจากยอดหนี้ 50,000 บาทนี้ และต่อไปนี้ลูกค้าจะขอเบิกเงินอีกไม่ได้แม้ยังไม่ครบกำหนดเวลาในสัญญา แต่ถ้าลูกค้าได้นำเงินฝากเข้าบัญชีของตนด้วย เช่น ลูกค้านำเงินมาฝากเข้าบัญชี

30,000 บาท ก็เป็นการลดยอดหนี้ที่ลูกค้าเป็นหนี้ธนาคารไปในตัว ลูกค้าก็จะเหลือหนี้เกินบัญชีอยู่ 20,000 บาท และต่อจากนี้ ลูกค้าก็ยังมีสิทธิเบิกที่ละน้อย ก็ครั้งก็ได้ แต่ในที่สุดแล้ว เมื่อรวมกันแล้วลูกค้าจะเป็นลูกหนี้ธนาคารได้ไม่เกิน 50,000 บาท

หากลูกค้าจะเริ่มค้นคว้าการเบิกเงินเกินบัญชีไม่ครบวงเงินที่ตกลงแล้ว ใต้อยบายเบิกเงินที่ครั้งก็ตามเมื่อรวมแล้วลูกค้าต้องเป็นหนี้ธนาคารไม่เกิน 50,000 บาท แต่ในขณะที่ลูกค้าขอเบิกเงินเกินบัญชีนี้ เมื่อลูกค้าได้นำเงินมาฝากเข้าบัญชีเพื่อชำระหนี้ค้ำก็จะเป็นการลดยอดหนี้ที่ลูกค้าเป็นหนี้ธนาคารอยู่ หรือบางครั้งถ้าลูกค้านำเงินเข้าบัญชีมากกว่าจำนวนที่เป็นหนี้ ลูกค้าก็จะกลับมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ธนาคาร ทั้งนี้ ลูกค้าจึงมีสิทธิเบิกเงินเกินบัญชีได้ตลอดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาภายในวงเงิน 50,000 บาท

ส่วนการลงบัญชีนั้น บัญชีของสัญญาที่เบิกเงินเกินบัญชีก็คือบัญชีกระแสรายวันเต็ม นั่นเอง ของยอดเหลือตามบัญชี ถ้าลูกค้าเป็นเจ้าหนี้ธนาคาร จำนวนเงินจะเขียนหรือพิมพ์ด้วยหมึกสีค่าหรือน้ำเงิน (ภาษาธนาคารเรียกว่า "ตัวค่า") แต่ถ้าวลูกค้าเป็นลูกหนี้ธนาคาร จำนวนเงินจะเขียนด้วยหมึกสีแดง (ภาษาธนาคารเรียกว่า "ตัวแดง") วิธีลงบัญชีก็คือ สมมุติว่า ตอนทำสัญญาที่เบิกเงินเกินบัญชี ยอดเงินในบัญชีเป็นตัวค่าอยู่ 500 บาท (หมายถึงลูกค้าเป็นเจ้าหนี้ธนาคาร) ถ้าวลูกค้าขอเบิก 2,000 บาท รายการ 2,000 บาทนี้จะลงในช่องลูกหนี้ (debit) เสร็จแล้วหักถอนบัญชีกันคงเป็นยอดเงินเหลือ 1,500 บาท ซึ่งเป็นตัวแดง แสดงว่าลูกค้าเป็นลูกหนี้ธนาคารอยู่ 1,500 บาท ต่อมาลูกค้าขอเบิกอีก 30,000 บาท ก็จะนำไปลงรายการในช่องลูกหนี้ก่อนแล้วหักถอนบัญชีกัน ในช่องยอดเงินเหลือก็จะเป็นตัวแดง 31,500 บาท ทำนองนี้เรื่อยไป ต่อมาถ้าวลูกค้านำเงินเข้าบัญชี 10,000 บาท ก็จะนำรายการนี้ลงในช่องเจ้าหนี้ (credit) เสร็จแล้วหักถอนกันคงมียอดเงินเหลือที่ยังเป็นตัวแดง 21,500 บาท นำเงินฝากเข้าบัญชีเท่าไร ลูกค้าก็จะลดยอดหนี้จากการเป็นลูกหนี้ธนาคารเท่านั้น ถ้าวลูกค้านำเงินเข้าฝากอีก

15,000 บาท ก็เหลือ 6,500 บาท ถ้านำเงินเข้าฝากอีก 10,000 บาท ยอดเงินเหลือ ก็จะกลับเป็นตัวดำ 3,500 บาท ถ้าลูกค้าขอเบิกเงิน 20,000 บาท ของยอดเงินเหลือ ก็จะกลับเป็นตัวแดงอีก 16,500 บาท เช่นนี้เรื่อยไป¹

ส่วนการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) นั้น เป็นวิธีการที่ธนาคารให้ลูกค้ากู้ยืมเงินเป็นเงินก้อนหนึ่งตามจำนวนที่ตกลงกันโดยลูกค้าจะขอเบิกรับไปเต็มจำนวนที่ตกลงครั้งเดียว หรือจะทยอยแบ่งรับเป็นงวด ๆ ตามระยะเวลาที่ได้ตกลงกันก็ได้ เมื่อลูกค้าได้เบิกเงินไปเต็มจำนวนที่ตกลงกับธนาคารไว้แล้ว แม้จะยังไม่ครบกำหนดเวลาชำระคืน หากลูกค้าได้นำเงินมาชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นงวด ๆ ที่ลูกค้าได้เป็นหนี้ธนาคารแล้ว ลูกค้าก็จะขอเบิกเงินเพื่อใช้ครบตามจำนวนที่ได้ตกลงไว้แต่แรกอีกไม่ได้ และการกู้ยืมเงินประเภทนี้ลูกค้าฝ่ายเดียวเท่านั้นที่มีฐานะเป็นลูกหนี้ธนาคารเสมอ โดยในการคิดดอกเบี้ยธนาคารจะถือยอดหนี้จากจำนวนเงินที่ได้ตกลงกู้ยืมกัน นับจากวันที่ทำสัญญากู้ยืมขึ้นทันทีไม่ว่าลูกค้าจะได้เบิกถอนไปใช้หรือไม่เพียงใดก็ตาม

2.2.2 หลักฐานแห่งสัญญาที่ไซฟอง ร่องมั่ง คับคึ

สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีนั้น เป็นสัญญาประเภทหนึ่งที่มีบ่อเกิดตามหลักทั่วไปของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 ลักษณะนิติกรรมและสัญญา ไม่ได้มีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้เป็นเอกเทศสัญญาแต่ประการใด ดังนั้น เมื่อจะพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของการเกิดเป็นสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี จึงต้องนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญามาพิจารณา กล่าวคือ ต้องมีการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป คือลูกค้ากับธนาคาร และลูกค้ากับธนาคารจะต้องมีการแสดงเจตนาอันถือเป็น

¹ เสงี่ยม คชาธาร, "สัญญาเบิกเงินเกินบัญชีเป็นสัญญาบัญชีเกินสะพัดหรือไม่", บทบัญญัติ 36 (พ.ศ. 2522) : 437.

คำเสนอและคำสนองของทั้งสองฝ่ายถูกต้องตรงกัน ตลอดจนมีวัตถุประสงค์ไม่ฝ่าฝืนหรือ
 ขัดแย้งโดยกฎหมาย หรือขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ
 ประชาชน เช่นนี้ก็จะเกิดผลเป็นสัญญาขึ้น

เมื่อเกิดผลเป็นสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีแล้ว ปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปมีว่า
 จะต่อนำกฎหมายลักษณะไฉมาซึ่งบังคับเพื่อให้เกิดผลตามที่ตกลงกันเบิกเงินเกินบัญชีแก่กัน และ
 กฎหมายที่จะนำมาซึ่งบังคับนั้นมีบทบัญญัติเรื่องหลักฐานแห่งสัญญาที่ใช้อย่างไรบ้างบังคับกันได้
 อย่างไรหรือไม่

ในทางปฏิบัติ ก่อนที่จะมีข้อตกลงเป็นสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีขึ้นนั้น ปกติลูกค้าจะมี
 บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน (Current Account) กับธนาคารอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งนิติสัมพันธ์
 ระหว่างลูกค้ากับธนาคารในระหว่างนี้ ลูกค้าจะมีฐานะเป็นเจ้าของธนาคารเสมอ เมื่อลูกค้า
 มีข้อตกลงขอเบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวันและธนาคารได้ตกลงให้ลูกค้าเบิกเงิน
 เกินบัญชีด้วยแล้ว นับแต่นั้นไป ลูกค้าก็จะมี การนำเงินเข้าออกบัญชีหรือขอเบิกเงินภายในวง
 เงินที่ตกลงไว้กับธนาคาร ซึ่งวันหนึ่ง ๆ ลูกค้าอาจจะมีการนำเงินเข้าออกบัญชีหลายครั้งก็ได้
 เพื่อความเป็นระเบียบในการควบคุมระบบบัญชีตลอดจนวัตถุประสงค์ที่จะทราบวาระหว่าง
 ลูกค้ากับธนาคารมีหนี้ต่อกันอยู่อย่างไร จึงต้องมีการตกลงจัดทำบัญชีหนี้ขึ้นเพื่อหักทอนบัญชีกัน
 ซึ่งในทางปฏิบัติ ธนาคารจะเป็นฝ่ายจัดทำบัญชีหนี้แล้วแจกแจงยอดหนี้ไปให้ลูกค้าทราบ ทำให้
 ลูกค้ากับธนาคารซึ่งเป็นผู้สัญญาทางมีโอกาสเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกันได้ โดยมีหนี้
 เกี่ยวกับเงินฝากและเงินที่ขอเบิกเงินเกินบัญชีซึ่งจะหักทอนบัญชีและชำระหนี้ที่เหลือจากการ
 หักทอนบัญชีแก่กัน (ปกติลูกค้าจะชำระหนี้ที่เหลือจากการหักทอนบัญชีเมื่อสัญญาเบิกเงินเกิน
 บัญชีสิ้นสุดลง และลูกค้าจะชำระดอกเบี้ยในยอดหนี้ที่ตนเป็นลูกหนี้ธนาคารตามที่ตกลงกัน) ¹

¹ โดยปกติในสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีจะระบุข้อความว่า "ผู้เบิกเงินเกินบัญชียอม
 ให้ดอกเบี้ยแก่ธนาคารสำหรับจำนวนเงินที่เบิกเกินบัญชีไปในอัตราร้อยละ...ต่อปี กำหนดส่ง
 เป็นรายเดือนทุก ๆ เดือนภายในวันที่ 5 ของเดือนในเวลาทำงานของธนาคาร"

ซึ่งพฤติการณ์และวิธีการปฏิบัติต่อกันที่กล่าวมาข้างต้นระหว่างลูกค้ำกับธนาคารนั้น เข้าตามลักษณะของการเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัดซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาได้ว่าสัญญาบัญชีเดินสะพัดที่มีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัดตามมาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว การจะบังคับให้เป็นไปตามสัญญาบัญชีเดินสะพัดจึงย่อมต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญาบัญชีเดินสะพัด

"อันว่าสัญญาบัญชีเดินสะพัดนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลสองคนตกลงกันว่าสืบทอดกันไปหรือในช่วงเวลาที่กำหนดอันใดอันหนึ่ง ให้ตัดทอนบัญชีหนึ่งทั้งหมดหรือแต่บางส่วนอันเกิดขึ้นแต่กิจการในระหว่างเขาทั้งสองนั้นหักกลมกลบกัน และคงชำระแต่ละส่วนที่จำเป็นคงเหลือโดยคฤภาค"¹

จากหลักกฎหมายลักษณะของสัญญาบัญชีเดินสะพัด จะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติที่ให้การทำสัญญาบัญชีเดินสะพัดจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ดังนั้น ลักษณะประการหนึ่งของสัญญาบัญชีเดินสะพัดจึงเป็นสัญญาที่สมบูรณ์โดยการตกลงของผู้เป็นคู่สัญญา ไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานแห่งสัญญา เพียงแต่คู่สัญญาแสดงเจตนามีค่าเสนอค่าสนองตรงกันก็เกิดเป็นสัญญาที่มีผลผูกมัดกันได้ ไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือและอาจเกิดขึ้นโดยตรง คือตกลงกันโดยชัดเจนน่าให้มีบัญชีเดินสะพัดขึ้น หรืออาจตกลงโดยปริยายก็ได้²

¹ มาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

² จิตติ คิงศกทิตย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัด, ทั่วเงิน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 9.

เพราะฉะนั้น เมื่อสัญญาถูกเบิกเงินเกินบัญชีเป็นสัญญาที่มีสภาพที่ปรับเข้าได้กับสัญญาบัญชีเกิน
สะพัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 856 แล้ว ปัญหาเรื่องแบบของสัญญา
จึงต้องพิจารณาตามสัญญาบัญชีเกินสะพัดด้วยเช่นกัน

ให้สังเกตว่าบัญชีที่ผู้กรมักต้องทำขึ้นนั้น ไม่ใช่แบบของสัญญาบัญชีเกินสะพัด แต่เป็น
วัตถุประสงค์ตามสัญญาบัญชีเกินสะพัด กล่าวคือ แม้จะยังไม่มีการทำบัญชีขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร
สัญญาบัญชีเกินสะพัดก็เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ตามข้อตกลงของคู่สัญญาแล้ว และคู่สัญญามีความผูกพัน
ที่จะต้องจัดทำบัญชีขึ้น ไม่ใช่ว่าถ้ายังไม่ทำบัญชีแล้วคู่สัญญาจะบังคับกันไม่ได้ดัง เช่นสัญญาที่ต้อง
มีหลักฐานหรือต้องทำเป็นหนังสืออย่างอื่น ๆ เช่น สัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์หรือเช่าซื้อ
เป็นต้น ¹ วัตถุประสงค์ในการจัดทำบัญชีนั้นก็เป็นผลจากการที่กฎหมายบัญญัติให้มีหักทอน
บัญชี จึงต้องจัดทำบัญชีให้มีขึ้นเพื่อหักทอนกันได้ และอาจเป็นบัญชีที่ตกลงกันให้ฝ่ายเดียวทำขึ้น
ก็ได้ เช่น บัญชีธนาคาร ²

โดยพฤตินัย แม้ว่ากรรูกเบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) จะถือว่าเป็น
การกู้ยืมเงินประเภทหนึ่งก็ตาม แต่โดยนิตินัยนั้น ผู้เขียนได้กล่าวมาโดยตลอดว่า เนื่องจาก
การกู้เบิกเงินเกินบัญชีโดยสภาพของสัญญาถูกเบิกเงินเกินบัญชึ้นั้นปรับเข้าได้กับลักษณะของ
สัญญาบัญชีเกินสะพัด มาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น การนำ
กฎหมายเพื่อที่จะใช้บังคับให้เป็นไปตามสัญญาดังกล่าว จึงต้องนำประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเกินสะพัด มาบังคับใช้หาได้นำหลักเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะยืม
หมวด 2 ว่าด้วย ยืมใช้สิ่งเปลี่ยน มาใช้บังคับกับการกู้เบิกเงินเกินบัญชีแต่ประการใดไม่

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ส่วนถ้าจะพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของการเกิดเป็นสัญญาของการกู้ยืมเงินทั้งประเภทการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) และการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) แล้ว ท้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา กล่าวคือ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องมีการแสดงเจตนาที่มีลักษณะเป็นคำเสนอ คำสนองถูกต้องตรงกัน สัญญาก็เกิดขึ้นแล้ว

ดังนั้น ปัญหาที่ว่า เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ทำขึ้น และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งประสงค์ที่จะให้มีการบังคับให้มีผลเป็นไปตามสัญญา โดยนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลแล้ว เราจะพิจารณาในการนำกฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับกับกรณีดังกล่าวอย่างไรนั้น สำหรับการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) ตามมาตรา 653 กฎหมายได้กำหนดว่า ถ้าหากมีการกู้ยืมเงินเกินกว่า 50 บาทขึ้นไป จะต้องมียุติฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้¹ ส่วนการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) นั้น คงที่กล่าวมาข้างต้นว่า มีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเงินสะพัด ตามมาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งลักษณะของสัญญาดังกล่าวนี้นั้นไม่มีบทบัญญัติถึงเรื่องหลักฐานแห่งสัญญาที่ไซ้ฟ้องร้องบังคับคดีไว้ เพียงแต่คู่สัญญาแสดงเจตนาที่มีลักษณะเข้าเป็นคำเสนอคำสนองตรงตรงกันก็เกิดเป็นสัญญาขึ้น มีผลผูกพันระหว่างคู่สัญญาได้ไม่จำเป็นต้องมียุติฐานแห่งสัญญาเป็นหนังสือ ก็สามารถจะฟ้องร้องบังคับคดีเอาแก่กันได้

ในปัญหาดังกล่าว ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1122/2514

(ระหว่างธนาคารกรุงไทย จำกัด โจทก์ นายสุเทพ บุญมาศิริ จำเลย)

¹ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า, "การกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ทานว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่"

โดยข้อเท็จจริงที่ว่า "จำเลยเป็นลูกค้าธนาคารโจทก์ ได้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน แล้วจำเลยได้ทำการเดินสะพัดทางบัญชีกับธนาคาร คือนำเงินฝากและถอนไปใช้เรื่อย ๆ ต่อมาจำเลยมีเงินฝากเหลือในบัญชีเพียง 45.35 บาท จำเลยจึงได้ตกลงกับธนาคารควยวาจาขอเบิกเงินเกินบัญชีในวงเงิน 20,000 บาท โดยต้องเสียดอกเบี้ยเป็นรายเดือนในอัตราร้อยละ 15 ต่อปีโดยวิธีทบต้นตามประเพณีธนาคาร เมื่อตกลงกันแล้วจำเลยได้เบิกเงินเกินบัญชีโดยวิธีเช็คส่งจ่ายไป 4 ครั้งรวม 19,900 บาท จำเลยได้นำเงินฝากเข้าบัญชีบ้าง แต่ยังไม่พอหักกลบลบหนี้ ยังเป็นลูกหนี้ธนาคารโจทก์อยู่ 16,875.46 บาท โจทก์ทวงถาม จำเลยไม่ชำระ โจทก์จึงฟ้อง

มีปัญหาว่า การที่จำเลยถูกเบิกเงินเกินบัญชีไปจากธนาคารโจทก์ดังกล่าวจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่ลูกค้าผู้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันไว้กับธนาคารพาณิชย์ และได้ทำการเดินสะพัดทางบัญชีโดยนำเงินฝากและถอนไปใช้เรื่อยมา ภายหลังลูกค้ามีเงินฝากเหลืออยู่ในบัญชีเพียงเล็กน้อย จึงได้ตกลงกับธนาคารนั้นขอเบิกเงินเกินบัญชี แล้วได้เบิกเงินเกินบัญชีโดยวิธีเช็คส่งจ่ายหลายครั้ง และได้นำเงินฝากเข้าบัญชีเพื่อลดหนี้บ้าง ดังนั้นไม่เข้าลักษณะการกู้ยืมเงิน แต่เข้าลักษณะสัญญาบัญชีเดินสะพัด ซึ่งไม่จำต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ"

นอกจากนั้น ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 117/2518 และที่ 1511/2518 ก็ได้วินิจฉัยทำนองเดียวกันว่า สัญญาเบิกเงินเกินบัญชีมีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด ไม่เข้าลักษณะการกู้ยืมเงิน จึงไม่จำต้องทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือก็ฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ สำหรับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับแรกนี้ ท่านศาสตราจารย์จิติ ตึงศกัทธิย์ ในฐานะบรรณาธิการหนังสือคำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2518 ตอน 1 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา หน้า 72 ได้บันทึกหมายเหตุเกี่ยวกับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ไว้ซึ่งมีคุณค่าที่ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่งโดยมีข้อความดังต่อไปนี้

"เมื่อผู้เคยค้าฝากเงินกับธนาคารเป็นบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ส่วนบัญชีเงินสะพัดนั้นเป็นสัญญาที่มีกับธนาคารอีกต่างหากโดยข้อตกลงที่จะเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้กัน โดยวิธีเบิกจ่ายเงินเกินบัญชี จะมีสัญญากู้ยืมเงินค้ำหรือไม่จึงไม่สำคัญ เมื่อหักทอนบัญชีแล้วก็ยังเป็นหนี้ซึ่งฝ่ายที่เป็นเจ้าหนี้ เรียกร่องใต้ตามมาตรา 856"

กรณีอาจมีข้อที่ควรพิจารณาว่า การที่ลูกค้าเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันไว้กับธนาคารและไปทำการเกินสะพัดหมุนเวียนทางบัญชีโดยนำเงินเข้าฝากและถอนออกไปใช้นั้น เป็นนิติสัมพันธ์ตามสัญญาฝากเงินกระแสรายวัน หากใช่เป็นเรื่องสัญญาบัญชีเงินสะพัด ตามมาตรา 856 ไม่ ต่อมาลูกค้าได้ตกลงกับธนาคารขอเบิกเงินเกินบัญชี ซึ่งเมื่อถือว่าการกู้เบิกเงินเกินบัญชีเป็นการที่ลูกค้าขอสินเชื่อโดยการกู้ยืมเงินจากธนาคารแล้ว ก็ควรที่จะต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือตามมาตรา 653 จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้

ในกรณีดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การที่ลูกค้ามีสัญญาฝากเงินกระแสรายวันกับธนาคารนั้นเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การกู้เบิกเงินเกินบัญชีซึ่งเป็นสัญญาที่ลูกค้าทำกับธนาคารอีกสัญญาหนึ่งต่างหาก จริงอยู่แม้ว่าการกู้เบิกเงินเกินบัญชีเป็นการที่ลูกค้าได้ขอกู้ยืมเงินจากธนาคารก็ตาม แต่โดยสภาพของการกู้ยืมเงินประเภทเบิกเงินเกินบัญชีนี้นั้น เป็นสัญญาที่มีข้อตกลงระหว่างลูกค้ากับธนาคารให้มีการหักทอนบัญชีกัน อันเกิดจากการที่ลูกค้าได้นำเงินฝากและเบิกถอนออกจากบัญชี ซึ่งลูกค้ามีสิทธิเบิกเงินเกินบัญชีได้ภายในวงเงินที่ตกลงกัน ทำให้ลูกค้ากับธนาคารอาจจะเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกันได้ ดังนั้นโดยสภาพของการกู้เบิกเงินเกินบัญชีจึงปรับเข้าได้กับลักษณะของสัญญาบัญชีเงินสะพัด ตามมาตรา 856 ซึ่งกฎหมายลักษณะบัญชีเงินสะพัดไม่มีบทบัญญัติเรื่องหลักฐานแห่งสัญญาที่จะไปฟ้องร้องบังคับคดีไว้ ฉะนั้น การกู้เบิกเงินเกินบัญชีจึงไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานแห่งสัญญาที่ฟ้องร้องบังคับคดีกันได้

ดังนั้น ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1122/2514, 117/2518, 1511/2518
 ที่ผู้เขียนได้ยกมาแสดงนั้นหากขอเท็จจริงปรากฏว่า เมื่อลูกค้าได้ตกลงเบิกบัญชีเงินฝาก
 กระแสรายวันกับธนาคาร ต่อมาภายหลังลูกค้าได้ตกลงกับธนาคารควยวจาขอกู้เบิกเงิน
 เกินบัญชีแล้ว เมื่อเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับการกู้เบิกเงินเกินบัญชี ธนาคารยอมไม่สามารถ
 ที่จะฟ้องร้องเรียกเงินที่ลูกค้ากู้ยืมไปโดยอาศัยกฎหมายลักษณะยืมใช้สลับเปลี่ยน (ในกรณีที่ว่า
 กับการกู้ยืมเงิน) ได้ ทั้งนี้เพราะไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินเป็นหนังสือตามมาตรา 653
 แดงธนาคารฟ้องลูกค้าโดยอาศัยกฎหมายลักษณะบัญชีเงินสะพัด ซึ่งถือว่าโดยสภาพของการ
 กู้เบิกเงินเกินบัญชีนั้นรับเข้าได้กับลักษณะสัญญาบัญชีเงินสะพัดตามมาตรา 856 แล้ว ก็ไม่
 จำต้องมีหลักฐานแห่งสัญญา ก็ฟ้องร้องบังคับคดีได้ ส่วนในกรณีที่การกู้เบิกเงินเกินบัญชีได้มีการ
ทำสัญญาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ผู้เขียนเห็นว่าธนาคารมีสิทธิที่จะเลือกฟ้องลูกค้า
 โดยอาศัยกฎหมายลักษณะยืมใช้สลับเปลี่ยน (ในกรณีที่ว่าด้วยการกู้ยืมเงิน) หรือกฎหมาย
 ลักษณะบัญชีเงินสะพัดก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ดี หากธนาคารฟ้องลูกค้าตามกฎหมายลักษณะบัญชี
 เงินสะพัดแล้ว ธนาคารก็มีสิทธิที่จะคัดออกเบี้ยทบต้นจากลูกค้าได้ตามมาตรา 655 วรรค 2 อีกด้วย

ในทางปฏิบัติ เรื่องหลักฐานแห่งสัญญาที่จะใช้ฟ้องร้องบังคับคดีกันนั้นมักจะไม่ค่อยมี
 ปัญหาเพราะว่าเมื่อธนาคารได้ตกลงให้ลูกค้ากู้ยืมเงินไม่ว่าโดยวิธีกู้ยืมเงินธรรมดา (loans)
 หรือกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) ธนาคารจะจัดให้ลูกค้าลงนามในสัญญาที่ธนาคาร
 ได้กำหนดทำขึ้นแต่ฝ่ายเดียวและปิดอากรแสตมป์ตามบัญชีอัตราอากรแสตมป์แห่งประมวล
 รัชฎากร¹ ซึ่งในสัญญานั้นเองมักจะมีข้อตกลงอยู่ข้อหนึ่งว่า "ค่าธรรมเนียม ค่าอากร ตลอดจน
 ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันพึงมีจากการทำสัญญานี้ ลูกค้ายอมรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียวทั้งสิ้น ทั้งนี้
 ธนาคารอาจจ่ายหรือให้ไปก่อนแล้วหักเอาจากเงินในบัญชีของลูกค้า หรือลงเพิ่มจำนวนหนี้
 ในบัญชีของลูกค้าตามที่ใช้จ่ายหรือให้ไปก็ได้"

¹ ประมวลรัชฎากร ลักษณะแห่งตราสาร บัญชีอัตราอากรแสตมป์ ข้อ 5 กำหนดว่า
 "กู้ยืมเงินหรือการตกลงให้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารทุกจำนวน 2,000 บาทหรือเศษของ
 2,000 บาท แห้งยอดเงินที่กู้ยืมหรือตกลงให้เบิกเกินบัญชี ค่าอากรแสตมป์เสีย 1 บาท ผู้ที่ต้อง
 เสียอากรคือผู้ให้กู้ ผู้ที่ต้องชดเชยแสตมป์คือผู้กู้"

นอกจากนี้ ถ้าจะพิจารณาถึงความบริบูรณ์ของสัญญากู้ยืมเงินและสัญญากู้เบิกเงิน
เกินบัญชี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการส่งมอบ (delivery) ในทรัพย์สินที่ยืมแล้ว
การกู้ยืมเงินทั้งสองประเภทมีข้อที่ควรพิจารณาอยู่บางประการที่มีผลเกี่ยวโยงไปถึงปัญหาเรื่อง
แบบของสัญญาตั้งที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวคือ การกู้ยืมเงิน (loans) เป็นเรื่องหนึ่งที่ได้
บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะยืม หมวด 2 ยืมใช้สิ้นเปลือง โดยมี
มาตรา 650 ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งของสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองว่า สัญญา
ยืมใช้สิ้นเปลืองจะบริบูรณ์ต่อเมื่อได้มีการส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมแล้ว¹ ดังนั้น เมื่อใดที่มีการ
ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมให้แก่กันแล้ว สัญญา ยืมใช้สิ้นเปลืองก็บริบูรณ์ครบตามเงื่อนไขที่กฎหมาย
กำหนดและในขณะที่เดียวกันก็สมบูรณ์ผูกพันกันตามกฎหมายในลักษณะยืม ด้วยเหตุนี้เนื่องจาก
การกู้ยืมเงิน (loans) ซึ่งเป็นสัญญายืมประเภทยืมใช้สิ้นเปลือง จึงต้องนำหลักเกณฑ์ใน
เรื่องการส่งมอบมาใช้บังคับด้วย แต่อย่างไรก็ดี เฉพาะการกู้ยืมเงินกฎหมายก็ได้มีบทบัญญัติ
เป็นพิเศษเพิ่มขึ้นอีก อาทิ การกู้ยืมเงินเกินกว่า 50 บาท ขึ้นไปจะต้องมีหลักฐานแห่งการ
กู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้เป็นสำคัญ จึงจะนำคดีมาฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ เป็นต้น

อย่างไรจึงเรียกว่า "การส่งมอบ" (delivery)

¹ มาตรา 650 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "อันว่ายืมใช้สิ้นเปลือง
นั้น คือ สัญญาซึ่งผู้ให้ยืมโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินชนิดใช้ไปสิ้นไปนั้นเป็นปริมาณที่กำหนดค่าให้ไป
แก่ผู้ยืม และผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แทน
ทรัพย์สินซึ่งให้ยืมนั้น"

สัญญานี้ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม"

การส่งมอบ (delivery) หมายถึง การมอบสิทธิการครอบครองหรือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่กัน ซึ่งอาจทำได้ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย การส่งมอบโดยตรง เช่น ยืมเงินตราที่อาจหยิบยื่นให้แก่กันซึ่งอาจเป็นธนบัตร เหรียญกษาปณ์หรือเงินตราที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ส่วนการส่งมอบโดยปริยาย เช่น ยืมรถยนต์ ผู้ให้ยืมมอบกุญแจรถให้แก่ผู้ยืมไป หรือผู้ให้ยืมส่งจ่ายเช็คตามจำนวนที่ผู้ยืมต้องการยืม แล้วผู้ยืมนำเช็คนั้นไปขึ้นเงินที่ธนาคารในภายหลัง¹ หรือการที่ผู้ให้ยืมนำเงินเข้าบัญชีของผู้ยืมในธนาคาร²

ฉะนั้น การกู้ยืมเงิน (loans) ตามความหมายในหมวดยืมใช้สิ้นเปลือง ครอบคลุมที่ยังไม่มีการส่งมอบเงินที่กู้ยืมให้แก่กัน ทรานนั้นสัญญากู้ยืมเงินยังไม่สมบูรณ์ แม้จะทำได้สัญญาลงนามกันไว้แล้วก็ตาม และการที่ผู้กู้ได้รับเงินสดเป็นก่อนตามที่ตกลง หรือขอรับเป็นงวด ๆ หรือผู้ให้กู้ได้ส่งจ่ายเช็คให้ผู้กู้ นำเช็คไปขึ้นเงินกับธนาคารนั้น ถือว่าผู้ให้กู้ได้ปฏิบัติ การชำระหนี้ของตนในเรื่องการส่งมอบแล้ว

ส่วนการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) นั้น ก่อนที่ลูกค้าจะมีข้อตกลงทำ สัญญาเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคาร ลูกค้าจะทำความตกลงกับธนาคารขอเปิดบัญชีเงินฝาก กระแสรายวัน (current deposit account) ขึ้นไว้ตามระเบียบและข้อปฏิบัติการใช้

¹ มาตรา 321 วรรคสาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "ถ้าชำระหนี้ด้วยออก คิวโอน หรือค้ายสลักหลังตั๋วเงินหรือประทวนสินค้า ท่านว่าหนี้นั้นจะระงับสิ้นไปเมื่อค้ำเงินหรือประทวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว"

² กมล สนธิเกษกริน, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยยืมและฝากทรัพย์สิน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 29.

บัญชีเงินฝากกระแสรายวันของธนาคารเสียก่อน ซึ่งบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน จะเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นที่มาของการใช้เช็ค และผู้มีสิทธิอำนาจออกเช็คสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้นก็คือ บุคคลที่มีเงินฝากกระแสรายวันอยู่กับธนาคารเท่านั้น แต่ที่สำคัญนั้นลูกค้าหรือเจ้าของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันจะเบิกหรือถอนเงินได้ก็โดยวิธีใช้เช็คสั่งจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของตนเท่านั้น จะใช้เอกสารอื่นใดเป็นคำสั่งหรือคำขอเบิกหรือถอนเงินจากธนาคารตามบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของคนไม่ได้เป็นอันขาด¹ แม้ตัวลูกค้าเองจะมีความประสงค์ที่จะได้เงินสดก็จะใช้เอกสารอันเป็นคำขอถอนหรือเบิกเงินจากธนาคารไม่ได้ ลูกค้าต้องสั่งจ่ายเช็คให้ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ตนเองเท่านั้น ต่อมา เมื่อลูกค้ามีข้อตกลงขอเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคารแล้ว ในทางปฏิบัติการเบิกหรือถอนเงินที่อยู่ในวงเงินตามข้อตกลง ลูกค้าก็ยังต้องใช้เช็คสั่งจ่ายอยู่เหมือนเดิม ธนาคารย่อมมีพันธะผูกพันที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คที่ลูกค้าได้สั่งจ่ายในวงเงินที่ตกลงตามสัญญา จำนวนเงินที่เกินบัญชีแต่ไม่เกินวงเงินที่ตกลงกันซึ่งถือว่าเป็นเงินส่วนที่ลูกค้ากู้ยืมนั้น ถือได้ว่าธนาคารได้ส่งมอบเงินจำนวนนี้ให้แก่ลูกค้าโดยปริยายแล้วนับตั้งแต่สัญญาถูกเบิกเงินเกินบัญชีเกิดขึ้น ส่วนลูกค้ามีความประสงค์ที่จะเบิกหรือถอนเงินโดยวิธีใช้เช็คสั่งจ่ายทันทีหรือในภายหลังนั้นก็เป็นอย่างอื่นเรื่องหนึ่ง

จะเห็นว่า การกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) นั้น แม้จะไม่น่าองค์ประกอบในเรื่องการส่งมอบเงินตราที่กู้ยืมกันมาพิจารณาถึงความบริบูรณ์ของสัญญาและสมบูรณ์ผูกพันตามกฎหมายดังเช่นการกู้ยืมเงินธรรมดา (loans) ก็ตาม การกู้เบิกเงินเกินบัญชีก็เกิด

¹ สง่า คงอัมพร, คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและการดำเนินคดี, หน้า 77.

เป็นสัญญาโดยสมบูรณ์โดยตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา หากจะมองเฉพาะในแง่ของการส่งมอบเงินที่กู้ยืมแล้ว เห็นว่าการกู้เบิกเงินเกินบัญชีนั้น ธนาคารได้ส่งมอบเงินที่กู้ยืมให้แก่ลูกค้าโดยปริยายแล้ว ซึ่งธนาคารมีหน้าที่จ่ายเงินตามเช็คที่ลูกค้าส่งจ่ายภายในวงเงินที่ได้ตกลงกันไว้ เว้นแต่ธนาคารมีสิทธิที่จะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คตามที่ตกลงกับลูกค้าหรือตามกฎหมายลักษณะตั๋วเงิน ว่าด้วยเช็ค

อย่างไรก็ดี ในการกู้เบิกเงินเกินบัญชีนั้น ธนาคารมีสิทธิที่จะไม่ให้ลูกค้าเบิกเงินเกินจำนวนตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาก็ได้ เช่น ลูกค้าทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคารจำนวน 500,000 บาท เป็นเวลา 2 ปี หลังจากลูกค้าได้เบิกเงินเกินบัญชีไป 300,000 บาท ธนาคารเห็นว่าฐานะทางการเงินของลูกค้าไม่ดี ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือหรือหลักประกันไม่ค้ำพอ หากไม่มีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ธนาคารจะปฏิเสธไม่ยอมจ่ายเงินตามคำสั่งของลูกค้าต่อไปอีกก็ได้ แม้ลูกค้าจะเบิกเงินเกินบัญชีไม่ครบตามสัญญาและยังไม่พ้นเวลาที่กำหนดก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 590/2484) กรณีเช่นนี้เห็นว่า ในเรื่องการส่งมอบเงินที่กู้ยืมกันจะต้องถือว่าธนาคารส่งมอบให้แก่ลูกค้าตามจำนวนที่เบิกเกินบัญชีไปเพียง 300,000 บาท เท่านั้น จะไม่ถือตามจำนวนวงเงินที่ได้ตกลงกันมาแต่แรก

2.2.3 การหักคอกเบี้ย

คอกเบี้ยของเงินกู้เบิกเกินบัญชีนั้น ตามประเพณีที่ธนาคารยึดถือปฏิบัติ ธนาคารจะคิดเอาเงินลูกค้าจากจำนวนเงินที่ลูกค้าได้เบิกถอนไปจริง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คิดจากยอดคงเหลือที่เป็นเดบิต (Debit Balance) ในบัญชีรายตัวลูกหนี้ และธนาคารจะคิดเป็นรายวันจากยอดคงเหลือ Debit Balance ทุกสิ้นวัน ทั้งนี้จะทำการหักบัญชีเอาเงินลูกค้าทุกวันสิ้นเดือนหรือทบเข้าเป็นยอดหนี้หรือ Debit Balance อีกต่อไป โดยธนาคารจะทำใบแจ้งการหักบัญชี (Debit Note) ค่าคอกเบี้ยเงินเบิกเกินบัญชีที่กล่าวข้างต้นเพื่อแจ้ง

ให้ลูกค้าทราบพร้อมใบเสร็จรับเงินค่าดอกเบี้ยของเดือนนั้น ¹

ส่วนดอกเบี้ยเงินกู้ยืม (loans) ที่ธนาคารคิดเอาจากลูกค้าว่ากันถึงในหลักวิชาแล้วธนาคารควรคิดกันมีครั้ง และถ้าระยะเวลาที่กู้ไม่ถึงปี ดอกเบี้ยจะคำนวณตามระยะเวลาที่กำหนดและจำนวนดอกเบี้ยก็จะลดลงตามสัดส่วนของระยะเวลาที่กู้ แต่ในทางปฏิบัติธนาคารจะคิดและเรียกเก็บดอกเบี้ยจากลูกค้าเป็นรายเดือน

สูตรที่ใช้ในการคำนวณดอกเบี้ยเงินกู้ยืมมีดังนี้ ดอกเบี้ย = ต้นเงิน \times อัตราดอกเบี้ยต่อปี \times เวลา. เช่น เงินที่ให้ลูกค้ากู้มีจำนวน 100,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 16 ต่อปี ระยะเวลาที่กู้ 6 เดือน

ดอกเบี้ยจะคำนวณได้ดังนี้

$$\begin{aligned} &= 100,000 \times \frac{16}{100} \times \frac{6}{12} \\ &= 8,000 \text{ บาท} \end{aligned}$$

ดอกเบี้ยที่คำนวณออกมาได้ 8,000 บาทนี้ ส่วนมากในสัญญาจะกำหนดให้ลูกค้านี้ผ่อนชำระดอกเบี้ยเป็นรายเดือน ² การที่ธนาคารสามารถกำหนดในสัญญาให้ลูกค้าต้องชำระดอกเบี้ยเป็นรายเดือนได้เป็นเพราะเหตุว่า พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522

¹ วารี ทะวานนท์, การบัญชีธนาคาร การปฏิบัติงานธนาคารพาณิชย์, หน้า 206.

² ประยูร จินดาประสิทธิ์, การธนาคารพาณิชย์ การดำเนินงานและการบัญชี, หน้า 204.

มิได้บัญญัติห้ามไว้ นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็มีได้บัญญัติห้ามไว้เช่นกัน

สำหรับอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารจะคิดจากลูกค้าไม่ว่าจะเป็นเงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) หรือเงินกู้ยืม (loans) นั้น เนื่องจากปัจจุบันการคิดดอกเบี้ยจากเงินกู้ยืม มีกฎหมายอยู่ 2 ส่วน กล่าวคือ กฎหมายส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักเกณฑ์ทั่วไปที่มีมาแต่เดิมและยังคงใช้ได้อยู่ คือ มาตรา 654 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า

"ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสี่ห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสี่ห้าต่อปี"

และพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตราขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใหญ่เอาเปรียบผู้ซึ่งมีฐานะทางการเงินไม่ดีอยู่แล้ว จะต้องเสียดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดอีก โดยบุคคลใดที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ ถือว่ามีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราซึ่งเป็นความผิดทางอาญา¹

¹ มาตรา 3 พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 บัญญัติว่า "บุคคลใด

(ก) ให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือ
 (ข) เพื่อมิบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามบัญญัติไว้ในกฎหมายบังคับอาจกำหนดข้อความอันไม่จริงในจำนวนเงินหรืออื่น ๆ ไว้ในหนังสือสัญญาหรือตราสารที่เปลี่ยนมือให้หรือ
 (ค) นอกจากดอกเบี้ย ยังบังคับอาจกำหนดจะเอาหรือรับเอาสิ่งกำไรอื่นเป็นเงินหรือสิ่งของ หรือโดยวิธีเพิกถอนหนี้ หรืออื่น ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืม

ท่านว่าบุคคลนั้นมีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

ดังนี้ ถ้าผู้ให้กู้เป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลอื่นซึ่งมีธนาคารพาณิชย์ บริษัท
เงินทุน บริษัทหลักทรัพย์หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์แล้ว ย่อมคัดคอกเบี้ยจากผู้กู้ได้โดยถือ
ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ให้อัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี

กฎหมายส่วนที่ 2 นั้นเป็นกฎหมายพิเศษที่ยกเว้นหลักเกณฑ์ทั่วไปตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ พระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ.
2523 มาตรา 4 วรรคแรก ได้บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยคำแนะนำ
ของธนาคารแห่งประเทศไทย มีอำนาจกำหนดอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สถาบันการเงิน
อาจคิดจากผู้ยืมให้สูงกว่าร้อยละสิบห้าต่อปีได้และตามมาตรา 14 (2) แห่งพระราชบัญญัติ
การธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจออกข้อกำหนดด้วย
ความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ยและ
ส่วนลดที่ธนาคารพาณิชย์อาจเรียกได้จากลูกค้า ดังนั้น เมื่อพิจารณากฎหมายส่วนที่ 2 นี้แล้ว
ถ้าผู้ให้กู้เป็นธนาคารพาณิชย์บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์
ย่อมสามารถคิดดอกเบี้ยจากเงินที่ให้ประชาชนกู้ยืม ได้สูงกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ทั้งนี้จะต้อง
ไม่เกินอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดไว้¹

¹ ปัจจุบัน ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกประกาศเรื่องกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์
ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลด (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2526 โดยกำหนดอัตราสูงสุดให้ธนาคาร
พาณิชย์อาจคิดดอกเบี้ยจากผู้กู้ได้ไม่เกินร้อยละ 17.5 ต่อปี ซึ่งประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย
ไทยฉบับดังกล่าว ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 100 ตอนที่ 9 หน้า 349 ลงวันที่
24 มกราคม พ.ศ. 2526 และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 เป็นต้นไป

สำหรับปัญหาเรื่องดอกเบี้ยที่ลูกค้าจะฟ้องชำระให้แก่นักการตามกำหนดแล้ว ลูกค้าได้ขาดส่งไม่ชำระ ธนาคารจะนำดอกเบี้ยที่ลูกค้าค้างชำระมาทบเข้าเป็นต้นเงินเพื่อคำนวณดอกเบี้ยในคราวต่อไปได้หรือไม่ ผู้เขียนจะขอเข้าไปพิจารณาต่อไปในส่วนที่ 2 เกี่ยวกับปัญหาการคิดดอกเบี้ยทบต้นในการกู้เบิกเงินเกินบัญชี

2.2.4 อายุความ

การกู้เบิกเงินเกินบัญชีที่กล่าวมาข้างต้นนั้นโดยสภาพของสัญญาดังกล่าวมีลักษณะต้องควยสัญญาบัญชีเงินสะพัด ซึ่งกฎหมายลักษณะบัญชีเงินสะพัดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่มีบทบัญญัติเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะและการกู้ยืมเงินในกฎหมายลักษณะยืม ว่าควยยืมใช้ส้นเปลืองก็ไม่มีบทบัญญัติเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะ เช่นเดียวกัน ดังนั้น อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องของการกู้เบิกเงินเกินบัญชีและการกู้ยืมเงินอย่างธรรมดา จึงต้องบังคับตามบทบัญญัติทั่วไป คือ 10 ปี ตามมาตรา 164 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการกู้เบิกเงินเกินบัญชี (overdrafts) กับสัญญาบัญชีเงินสะพัด (contract of current account)

จากแนวทางปฏิบัติระหว่างธนาคารพาณิชย์กับลูกค้า แนวความเห็นของท่านผู้ทรงคุณวุฒิและแนวคำพิพากษาศาลฎีกา (อาทิต คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1122/2514, 117/2518) ทำให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนออกมาว่า สัญญาการกู้เบิกเงินเกินบัญชีมีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเงินสะพัดประเภทหนึ่งตามความหมายในมาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงเห็นได้ว่า การกู้เบิกเงินเกินบัญชีมีความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำสองถ้อยคำ คือ คำว่า "บัญชีเงินสะพัด"

¹ มาตรา 164 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "อันอายุความนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้มีกำหนด 10 ปี"

(current account) ประการหนึ่ง กับคำว่า "สัญญาบัญชีเดินสะพัด" (contract of current account) อีกประการหนึ่ง

ก่อนที่ลูกค้าจะขอกู้เงินโดยวิธีการกู้เบิกเงินเกินบัญชี ลูกค้าจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน หรือบางครั้งเรียกว่า บัญชีเงินฝากเดินสะพัด (current deposit account) กับธนาคารเสียก่อน ซึ่งธนาคารมักจะวางระเบียบค่อนข้างเข้มงวดในการคัดเลือกลูกค้า - เปิดบัญชีเงินฝากประเภทนี้ไว้กับธนาคาร โดยทั่วไปควรจะเป็นบุคคลที่มีฐานะและความประพฤติดี ซึ่งเชื่อถือได้ซึ่งจะต้องให้ผู้ที่ธนาคาร เชื่อถือได้แนะนำหรือรับรอง และควรเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือมีความจำเป็นต้องใช้เช็คและไม่เคยมีชื่ออยู่ใน Black List ของสมาคมธนาคารไทยเป็นต้น ¹

หลังจากลูกค้าได้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันแล้ว โดยปกติลูกค้าจะมีการนำเงินฝากถอนเข้าออกผ่านบัญชีเงินฝากของตน บางครั้งวันหนึ่ง ๆ ลูกค้าอาจจะมีการฝากหรือถอนเงินหลาย ๆ ครั้งก็ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีหลักฐานที่ใช้จบบันทึกในรายการหรือรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนเงินที่ฝากหรือถอนเข้าออกบัญชีของลูกค้า จึงต้องบันทึกรายละเอียดดังกล่าวลงในบัญชีกระแสรายวันหรือบัญชีเดินสะพัด และเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า การฝากเงินประเภทเงินฝากกระแสรายวันนี้มีลักษณะ เป็นการฝากทรัพย์สินระหว่างธนาคารผู้รับฝากและลูกค้าเจ้าของบัญชีเป็นผู้ฝาก ทั้งนี้โดยมีข้อตกลงกันว่าผู้ฝากจะฝากและถอนเงินฝากเมื่อใดก็ได้ภายใต้ระเบียบปฏิบัติการใช้บัญชีกระแสรายวันของธนาคารและภายในเวลาทำการปกติของธนาคาร ดังนั้น

¹ วารีย์ ทะวานนท์, การบัญชีธนาคาร การปฏิบัติงานธนาคารพาณิชย์, หน้า 248.

นิติสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้รับฝากกับลูกค้าเจ้าของบัญชีย่อมต้องบังคับตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญาลักษณะฝากทรัพย์ ว่าด้วยวิธีเฉพาะการฝากเงิน
มาตรา 672 - 673 กล่าวคือ ธนาคารผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินตราอันเดียวกัน
กับที่ฝาก แต่ธนาคารมีพันธะเพียงแต่จะต้องคืนเงินแก่ลูกค้าผู้ฝากเงินให้ครบตามจำนวน
ที่ธนาคารรับฝากไว้เท่านั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ลูกค้าผู้ฝากเงินย่อมมีฐานะเป็นเจ้าของ
และธนาคารยอมอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้แก่เพียงฐานะเดียว ดังนั้น ลูกค้าและธนาคารซึ่งเป็น
คู่สัญญาจึงไม่มีโอกาสมีฐานะเป็นทั้ง เจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกันโดยวิธีการหักถอนบัญชีหนึ่ง
ระหว่างกันได้ จากนิติสัมพันธ์ดังกล่าวโดยหลักฐานที่ใช้จกบันทึกรายการหรือรายละเอียด
การฝากหรือถอนเงินของลูกค้าที่ธนาคารได้จัดทำขึ้นไว้ใช้เฉพาะในหนี้สินประเภทเงินฝาก
กระแสรายวัน ตลอดจนเพื่อความสมบูรณ์ในการควบคุมระบบบัญชีของธนาคาร จึงเรียก
หลักฐานดังกล่าวว่า "บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน" หรือ "บัญชีเดินสะพัด" (current
account) ดังนั้น คำว่าบัญชีเดินสะพัด ย่อมหมายถึงบัญชีเงินฝากกระแสรายวันนั่นเอง

เมื่อธนาคารและลูกค้าได้ตกลงเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันแล้ว ต่อมา
หากมีข้อเท็จจริงเพิ่มขึ้นว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ได้มีข้อตกลงกันใหม่ ว่าธนาคารยินยอมให้
ลูกค้าซึ่งเป็นเจ้าของบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน มีสิทธิที่จะเบิกเงินเกินจำนวนเงินฝาก
ที่มีอยู่ในบัญชีได้ เมื่อเกิดมีข้อตกลงเช่นนี้แล้ว ทั้งธนาคารและลูกค้าแต่ละฝ่ายย่อมมีโอกาส
ที่จะเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกันได้ อันเป็นเหตุให้จำต้องมีกรหักถอนบัญชีหนึ่ง
ระหว่างกันซึ่งข้อตกลงเบิกเงินเกินบัญชีนี้ย่อมมีลักษณะเป็น "สัญญาบัญชีเดินสะพัด"
(contract of current account) ตามมาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์¹

¹ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, "ปัญหาการคิดดอกเบี้ยทบต้นของธนาคารพาณิชย์."
วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 6 (พ.ศ. 2523) : 19.

อย่างไรก็ดี เมื่อกล่าวถึงธุรกิจสำคัญประการหนึ่งของธนาคารพาณิชย์ คือ การรับฝากเงินจากลูกค้า โดยเฉพาะการรับฝากเงินประเภทเงินฝากกระแสรายวันนั้น ธนาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่นิยมเรียกชื่อของเงินฝาก ชื่อรูปแบบบัญชีตามหลักวิชาการบัญชี เอกสารที่ธนาคารได้จัดทำขึ้นสำหรับบันทึกจดแจ้งรายการหรือรายละเอียดเกี่ยวกับการนำเงินฝากหรือถอนเงินเข้าออกผ่านบัญชีของลูกค้าว่า

1. เงินฝากกระแสรายวัน หรือเงินฝากเดินสะพัด (current deposit)
2. บัญชีเงินฝากกระแสรายวันหรือบัญชีเงินฝากเดินสะพัด (current deposit account)
3. บัญชีกระแสรายวัน หรือบัญชีเดินสะพัด (current account)

ตามลำดับ

แม้การรับฝากเงินประเภทเงินฝากกระแสรายวันจะมีชื่อในทางปฏิบัติที่สามารถเรียกได้ทั้งสองชื่อตามที่กล่าวมาข้างต้นจะโดยเพราะเหตุใดก็ตาม ถ้าจะพิจารณาตามเนื้อหาของกฎหมายแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำว่า "บัญชีกระแสรายวัน" กับ "บัญชีเดินสะพัด" นั้นจะมีความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในกรณีของลูกค้าฝากเงินประเภทเงินฝากกระแสรายวันไว้กับธนาคารแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีข้อตกลงใหม่ระหว่างลูกค้ากับธนาคาร ในการที่ลูกค้าจะมีสิทธิเบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของลูกค้า เช่นนี้ สถานะทางกฎหมายนั้นลูกค้าย่อมมีฐานะ เป็นเพียงเจ้าหนี้ของธนาคาร และธนาคารมีฐานะเป็นลูกหนี้ของลูกค้า สถานะเดียวเท่านั้น ลูกค้าและธนาคารแต่ละฝ่ายย่อมไม่มีโอกาสเป็นทั้งเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ซึ่งกันและกันในอันที่จะให้หนี้เพื่อให้มีการค้ำถอนบัญชีหนี้ระหว่างกันได้ เพราะการฝากเงินประเภทนี้ ธนาคารมีพันธะที่จะต้องจ่ายเงินให้แก่ลูกค้าเมื่อทวงถามหรือเรียกร้อง หรือตามคำสั่งโดยการใช้ "เช็ค" (cheque) ในการถอนหรือสั่งจ่ายเงิน เป็นเงินฝากที่เรียกคืน

ได้ทุกขณะ (Money at Call)¹ ในระหว่างเวลาทำการปกติของธนาคาร ดังนั้น การฝากเงินลักษณะเช่นนี้ ลูกรู้ค่ากับธนาคารซึ่งเป็นผู้สัญญายอมมีนิติสัมพันธ์โดยมีความผูกพันในหนี้ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะฝากทรัพย์ ว่าด้วย "วิธีเฉพาะการฝากเงิน" (มาตรา 672 - 673) โดยถือว่าเป็น "สัญญาฝากเงินกระแสรายวัน" ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่อาจนำหลักกฎหมายลักษณะบัญชีที่เกินสะพัด มาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาใช้บังคับกับกรณีนี้ได้

ผู้เขียนเห็นว่า เพื่อความสอดคล้องตามความหมายของกฎหมายลักษณะบัญชีที่เกินสะพัด มาตรา 856 ควรที่จะเรียกชื่อเงินฝากประเภทนี้ว่า "เงินฝากกระแสรายวัน" ซึ่งรูปแบบทางบัญชีว่า "บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน" และเอกสารหรือหลักฐานที่ธนาคารได้จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกแจกแจงรายการหรือรายละเอียดการนำเงินฝากหรือถอนเงินเข้าออกผ่านบัญชีของลูกค้ว่า "บัญชีกระแสรายวัน" แต่เพียงอย่างเดียว

ส่วนเมื่อลูกค้าได้มีการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารแล้ว ต่อมาเมื่อมีข้อตกลงใหม่ระหว่างลูกค้ากับธนาคารที่จะให้ลูกค้ามีสิทธิสั่งจ่ายเช็คเบิกเงินเกินบัญชีฝากกระแสรายวันของลูกค้ได้ หรือมีผู้นิยมเรียกว่า "การกัเบิกเงินเกินบัญชี" (overdrafts, O.D.) กรณีดังกล่าว ลูกค้ากับธนาคารย่อมมีโอกาสที่จะเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะโดยปกติเมื่อธนาคารอนุมัติให้ลูกค้าเบิกเงินเกินบัญชี ธนาคารจะจัดการให้ลูกค้าทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นหลักฐาน โดยจะมีข้อสัญญาอยู่ข้อหนึ่งที่ระบุว่า

¹ อำนวย ลียาพิทยกุล, การธนาคารพาณิชย์ ลูกค้เงินฝากและวิธีปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 1.

"ข้อ 5 ทุกคราวที่ธนาคารมีหนังสือแจ้งยอดจำนวนหนี้ ซึ่งผู้เบิกเงินเกินบัญชี ได้เบิกเงินเกินบัญชีไปให้ผู้เบิกเงินเกินบัญชีทราบ ผู้เบิกเงินเกินบัญชีจะต้องมีหนังสือรับรอง ยืนยันมายังธนาคารว่า ยอดจำนวนหนี้ที่ธนาคารแจ้งไปนั้นเป็นยอดจำนวนหนี้ที่ถูกคอง หากผู้เบิกเงินเกินบัญชีมีแจ้งมาให้ธนาคารทราบภายในกำหนด 2 สัปดาห์ นับแต่วันได้รับแจ้ง จากธนาคารแล้ว ให้ถือว่ายอดจำนวนหนี้ที่ธนาคารแจ้งไปนั้นเป็นการถูกต้อง" ¹

จากข้อสัญญาฯ นี้ จะเห็นว่า คู่สัญญาตกลงให้มีการค้ำถอนบัญชีนี้ระหว่างกัน เพราะ บางครั้งลูกค้าจะมียอดเงินฝากมากกว่าที่จะเป็นลูกหนี้ของธนาคาร (ภาษาธนาคารเรียกว่า บัญชี "ตัวดำ") บางครั้งลูกค้าเบิกเงินเกินจากจำนวนเงินที่ปรากฏในบัญชีของตนในวงเงิน ที่ตกลงกับธนาคาร เช่นนี้ลูกค้าจะมีฐานะเป็นลูกหนี้ธนาคาร (ภาษาธนาคารเรียกว่า บัญชี "ตัวแดง") ซึ่งข้อตกลงส่วนที่ว่าด้วยการหักถอนบัญชีนี้ถือว่าเป็น "บัญชีเดินสะพัด" ตามกฎหมาย ลักษณะบัญชีเดินสะพัด มาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ฉะนั้น การที่ลูกค้าได้ขอเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร ซึ่งถือว่ามี "สัญญาฝากเงินกระแสรายวัน" กับธนาคาร และต่อมาลูกค้าได้ตกลงกับธนาคารขอเบิกเงิน เกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ทำให้รวมเป็นการเกิดของ "สัญญาผู้เบิกเงินเกินบัญชี" และถือว่า สัญญาผู้เบิกเงินเกินบัญชี ระหว่างลูกค้ากับธนาคารต้องควยลักษณะของสัญญาบัญชี เดินสะพัด ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องนำ กฎหมายลักษณะบัญชีเดินสะพัดมาใช้บังคับให้เกิดผลตามสัญญา (ซึ่งเรื่องนี้ได้กล่าวมาแล้ว ในบทที่ 2 ส่วนที่ 1)

¹ วารีย์ ทะวานนท์, การบัญชีธนาคาร การปฏิบัติงานธนาคารพาณิชย์,

ส่วนเอกสารหรือหลักฐานที่ธนาคารได้จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกจกแจงรายการหักถอน
หนี้ระหว่างเงินฝากที่ลูกค้านำฝากเข้าบัญชีกับหนี้เงินเบิกเงินเกินบัญชีนั้น แม้ทางปฏิบัติ
ธนาคารจะจัดทำฝ่ายเดียวและเรียกชื่อว่า "บัญชีกระแสรายวัน" น่าจะถือว่าเป็น
"บัญชีหนี้" อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งประการหนึ่งที่สัญญาจะต้องจัดทำขึ้นตามกฎหมายลักษณะ
บัญชี เงินสะพัด ซึ่งอาจเป็นบัญชีที่คู่สัญญาตกลงกันให้ฝ่ายเดียวทำขึ้นก็ได้¹ และเป็น
หลักฐานที่แสดงการหักถอนบัญชีหนี้ระหว่างลูกค้ากับธนาคาร ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ควรจะ
เรียกชื่อเงินฝาก ชื่อรูปบัญชี และเอกสารที่ธนาคารจกแจงหักถอนบัญชีว่า "เงินฝาก
เงินสะพัด" "บัญชีเงินฝากเงินสะพัด" และ "บัญชีเงินสะพัด" ตามลำดับ แต่เพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องที่ยกมาข้างต้น ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่
2569/2521 (ระหว่างธนาคารกรุงไทย จำกัด โจทก์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด เคมีเครื่องแก้ว
กับพวก จำเลย) ได้วินิจฉัยไว้คือ

ข้อเท็จจริงที่ว่า "เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2517 ห้างหุ้นส่วนจำกัดจำเลยที่ 1
โดยจำเลยที่ 2 หุ้นส่วนผู้จัดการได้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์สาขา
ถนนศรีอยุธยา ปรากฏตามเอกสารหมายเลข 3 โดยไม่มีเจตนาตกลงเบิกเงินเกินบัญชีกัน
และไม่ได้อตกลงกันว่าให้ตัดดอกเบี้ยในอัตราเท่าใด แล้วจำเลยที่ 1 นำเงินฝากธนาคาร
โจทก์ในบัญชีของจำเลยที่ 1 เป็นเงิน 57,000 บาท ต่อมาจำเลยที่ 1 นำเงินเข้าฝาก
ธนาคารโจทก์ และออกเช็คสั่งจ่ายเบิกเงินไปจากธนาคารโจทก์หลายครั้ง ธนาคารโจทก์
ส่งใบแจ้งยอดเงินฝากไปให้จำเลยทราบทุกเดือน เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2517 เจ้าหน้าที่
ธนาคารนำเงินฝากของโรงงานผลิตสารส้มจำนวน 29,555 บาท เข้าฝากในบัญชีของ

¹ จิตติ คิงศรีพิชัย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเงินสะพัด ทั่วเงิน,

จำเลยที่ 1 ด้วยความพลั้งเผลอ จำเลยทราบเงินฝากจำนวนดังกล่าวจากใบแจ้งยอดเงินฝากที่ธนาคารโจทก์ส่งไปให้ และจำเลยทราบว่าเงินจำนวนดังกล่าวไม่ใช่เงินที่จำเลยที่ 1 นำไปฝาก หลังจากนั้นจำเลยก็นำเงินเข้าฝากธนาคารโจทก์และออกเช็คสั่งจ่ายเบิกเงินไปจากธนาคารโจทก์อีกหลายครั้ง จนถึงวันที่ 12 ธันวาคม 2517 ปรากฏจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของจำเลยที่ 1 ว่า จำเลยที่ 1 มีเงินเหลืออยู่ในธนาคารโจทก์ 4,976 บาท 77 สตางค์ ต่อมาวันที่ 13 ธันวาคม 2517 ธนาคารโจทก์ตรวจพบความผิดปกติที่นำเงินฝากของโรงงานผลิตสารส้มจำนวน 29,555 บาท เข้าฝากในบัญชีของจำเลยที่ 1 ธนาคารโจทก์จึงตัดเงินจำนวนดังกล่าวออกจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของจำเลยที่ 1 แล้วนำไปเข้าบัญชีเงินฝากของโรงงานผลิตสารส้ม เมื่อตัดเงินจำนวนดังกล่าวออกจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของจำเลยที่ 1 แล้ว ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 เป็นลูกหนี้ธนาคารโจทก์อยู่ 24,578 บาท 23 สตางค์ ธนาคารโจทก์จึงแจ้งให้จำเลยที่ 1 ทราบและบอกกล่าวให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ให้โจทก์ แต่จำเลยที่ 1 ไม่ชำระ โจทก์จึงให้หมายความมีหนังสือบอกกล่าวเลิกบัญชีเกินสัปดาห์และให้จำเลยทั้งสองชำระหนี้ให้โจทก์ จำเลยทั้งสองรับหนังสือบอกกล่าวแล้วไม่ชำระหนี้ให้โจทก์ โจทก์จึงนำคดีมาฟ้อง

ศาลฎีกาที่เคราะห์แล้วเห็นว่า การที่ธนาคารโจทก์เอาเงินฝากของโรงงานผลิตสารส้มเข้าบัญชีกระแสรายวันของจำเลยที่ 1 โดยความพลั้งเผลอ ทำให้ยอดเงินฝากของจำเลยที่ 1 เกินไป 29,555 บาท ธนาคารโจทก์ชอบที่จะเพิกถอนรายการอันนั้นออกจากบัญชีกระแสรายวันของจำเลยที่ 1 แล้วนำไปเข้าบัญชีของโรงงานผลิตสารส้มให้ถูกต้องตรงกับความจริงได้ การที่จำเลยที่ 1 ขอเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์ตามเอกสารหมายเลข ๑.3 พร้อมทั้งส่งตัวอย่างลายมือชื่อของจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการของจำเลยที่ 1 และตราสำคัญของห้างหุ้นส่วนจำกัด จำเลยที่ 1 ตามเอกสารหมายเลข ๑.4 และธนาคารโจทก์อนุมัติให้จำเลยที่ 1 เบิกบัญชีกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์ตาม

บัญชีเลขที่ 1608 ถือว่าช้อกลงคั้งกล่าว ระหว่างธนาคารโจทก์กับจำเลยที่ 1 เป็นบัญชี
เดินสะพัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 856 คอกจากนั้นจำเลยที่ 1 ก็ได้
 เดินสะพัดบัญชีด้วยการนำเงินเข้าฝากธนาคารโจทก์และออกเช็คสั่งจ่ายเบิกเงินไปจาก
 ธนาคารตลอดมาเงินจำนวน 24,578 บาท 23 สลากคั้ง ที่ธนาคารโจทก์ฟ้องเรียกจากจำเลย
 ทั้งสอง เป็นเงินส่วนที่คั้งเหลือโดยคัลยภาคหลังจากคักทอนบัญชีหนี้สินที่ถูกค้องแท้จริงระหว่าง
 ธนาคารโจทก์กับจำเลยที่ 1 ตามบัญชีเดินสะพัดแล้ว มีใช้เป็นลาภมีควรรได้ตามประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 406 อันมีอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 419"

ค้วความเคารพอย่างสูงทอคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับคั้งกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า
 เมื่อช้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยที่ 1 ขอเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์
 และธนาคารโจทก์ได้อนุมัติ ตลอดจนจำเลยที่ 1 ไม่มีเจตนาคกลงเบิกเงินเกินบัญชีของตนค้ว
 คั้งนี้ นิตสัมพันธ์ระหว่างจำเลยที่ 1 กับธนาคารโจทก์ จึงเป็นเรื่องราวการฝากเงินเข้าบัญชี
 กระแสรายวัน อันเป็นสัญญาฝากเงินตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ ว่าค้ว "วิธีเฉพาะการ
 ฝากเงิน" หาใช่เป็นเรื่องบัญชีเดินสะพัด ตามมาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 คั้งที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไม่ ทั้งนี้เพราะจำเลยที่ 1 จะมีฐานะเป็นเจ้าของธนาคารโจทก์
 และธนาคารโจทก์จะมีฐานะเป็นลูกหนี้ของจำเลยที่ 1 เพียงฐานะเดียวเท่านั้น แม้จำเลย
 ที่ 1 จะเบิกถอนเงินออกจากบัญชีของตนก็จะมีอำนาจที่จะเบิกเกินไปจากยอดคั้งเหลือ
 เงินฝากในบัญชี ทำให้ไม่มีหนี้ที่ค้องหักทอนบัญชีกันระหว่างจำเลยที่ 1 กับธนาคารโจทก์
 เพื่อเป็นการระงับหนี้แค่ประการใด

เรื่องนี้ท่านศาสตราจารย์จิติ คังศกัทธิ ในฐานะบรรณาธิการหนังสือคำพิพากษา
 ฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2521 ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับคั้งกล่าว โดย
 แสดงความคิดเห็นไว้ค้องหนึ่งอันเป็นข้อสังเกตค้องอย่างคั้งยั้งว่า

"แต่ตามคำพิพากษามีข้อที่ต้องทำความเข้าใจอยู่บางตอน เช่นที่ศาลชั้นต้นว่าจำเลยขอเบิกบัญชีกระแสรายวันธนาคารอนุมัติ ถือว่าเป็นบัญชีเกินสะพัดตาม มาตรา 856 จำเลยนำเงินเข้าออก ธนาคารฟ้องเรียกเงินคงเหลือหลังจากการหักถอนบัญชีตามบัญชีเกินสะพัดนั้น ถ้าดูตาม มาตรา 856 แล้ว บัญชีเกินสะพัดเป็นแต่สัญญาว่าด้วยการระงับหนี้ด้วยวิธีหักถอนบัญชี เป็นคนละเรื่องกับการฝากเงินตามบัญชีกระแสรายวัน การฝากเงินก็เป็นสัญญาอันหนึ่ง การระงับหนี้ด้วยวิธีหักถอนบัญชีก็เป็นสัญญาอีกอันหนึ่ง เพียงแต่ตกลงเบิกบัญชีฝากเงินกระแสรายวัน หากบัญชีเกินสะพัดตาม มาตรา 856 ไม่ เมื่อมีข้อตกลงฝากเงินและเบิกเงินเกินบัญชีแล้ว มีข้อตกลงหักถอนบัญชี เฉพาะข้อตกลงส่วนที่ว่าด้วยหักถอนบัญชีจึงเป็นบัญชีเกินสะพัด ในเรื่องนี้ธนาคารโจทก์ฟ้องอ้างว่ามีข้อตกลงให้จ่ายเงินตามเช็คที่เบิกเงินเกินบัญชีให้ถือเป็นเงินกู้และเสียดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี ทบทวนรายละเอียด แต่จำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่ได้ตกลงดังนั้น ในที่สุดศาลชั้นต้นก็วินิจฉัยว่าการขอเบิกบัญชีกระแสรายวันจะฟังว่าขอเบิกเงินเกินบัญชีด้วยไม่ได้ จึงไม่มีการคิดดอกเบี้ยทบต้น ข้อนี้เป็นการถูกต้อง ที่เพียงการขอเบิกบัญชีกระแสรายวันไม่ทำให้มีข้อตกลงเบิกเงินเกินบัญชี และเพราะเหตุนี้ก็ไม่มีการที่ธนาคารจะกลับเป็นเจ้าหนี้ เพียงแต่เงินฝากเหลือเท่าใดนั้นไม่มีการจ่ายเงินเกินเป็นเจ้าหนี้ผู้ฝากเงิน ในทางกฎหมาย ไม่มีหนี้ระหว่างเขาทั้งสองที่จะหักถอนบัญชีกัน ซึ่งอาจไม่ตรงกับความคิดเห็นทางฝ่ายวิชาการบัญชี ศาลฎีกาฟังข้อเท็จจริงว่าไม่มีเจตนาตกลงเบิกเงินเกินบัญชี แต่ทำไมธนาคารจึงแจ้งยอดเงินฝากให้จำเลยทราบทุกเดือน อันเป็น เรื่องเบิกเงินเกินบัญชีก็ไม่ทราบ ที่ศาลกล่าวว่าจำเลยขอเบิกบัญชีกระแสรายวัน ธนาคารอนุมัติ ถือว่าเป็นบัญชีเกินสะพัดตาม มาตรา 856 จึงไม่ตรงกับ มาตรา 856 ซึ่งเป็นแต่สัญญาให้หักถอนบัญชี ไม่ใช่สัญญาเบิกบัญชีฝากเงิน"

ฉะนั้น การที่ลูกค้าขอเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารแต่เพียงอย่างเดียว ไม่มีข้อตกลงที่ลูกค้าขอเบิกเงินเกินบัญชีแล้ว นิตินสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับธนาคารจึงต้องพิจารณาตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ ว่าด้วย "วิธีเฉพาะการฝากเงิน" หากต่อมาเมื่อลูกค้าได้มีข้อตกลงใหม่กับธนาคารในการขอเบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของลูกค้า ซึ่งย่อมมีการตัดทอนบัญชีหนี้ระหว่างกัน กรณีนี้ต้องนำหลักกฎหมายลักษณะบัญชีเงินฝากมาใช้บังคับ

ความที่ได้พิจารณาดังความสัมพันธ์ระหว่างการกู้เบิกเงินเกินบัญชีกับสัญญาบัญชีเงินฝากตามหลักกฎหมายมาแต่คนแล้วว่า การกู้เบิกเงินเกินบัญชียุ่่นต้องพิจารณาถึงลักษณะของสัญญาบัญชีเงินฝาก ตามมาตรา 856 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบอเกิดของสัญญาบัญชีเงินฝากนั้น เกิดจากการที่ผู้สัญญาได้มีข้อตกลงให้มีการหักทอนบัญชีหนี้ระหว่างกัน ทั้งนี้โดยผู้สัญญาของสัญญาบัญชีเงินฝากนั้นทางมีฐานะเป็นเจ้าของและลูกหนี้ซึ่งกันและกัน ตามกฎหมายลักษณะอื่นอยู่ก่อนแล้ว เช่น นายแดงพochaทางจังหวัดบุรีรัมย์ ไม่มาขังนายเขียว พochaทางกรุงเทพฯ นายเขียวส่งสินค้าเบ็ดเตล็ดทางกรุงเทพฯ ไปขังนายแดง การซื้อขายส่งของระหว่างนายแดงกับนายเขียวนั้น นายแดง นายเขียว ยอมเป็นเจ้าของ ลูกหนี้กันหลายราย นายเขียวมีหน้าที่ต้องใช้ราคาผลไม้ นายแดงต้องใช้ราคาของเบ็ดเตล็ดที่ซื้อขังนายเขียว ถ้านายแดง นายเขียว จะต้องนำเงินมาชำระหนี้กันเป็นราย ๆ ไปแล้ว ก็จะเป็นภาระยุ่งยากเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมีน้อย แม้จะมีทางที่นายแดง นายเขียว อาจหักกลบลบหนี้กันได้ก็ต้องมีวิธีการ เช่น แสดงเจตนาไปแล้วมีเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ต้องปฏิบัติ ทั้งยังคงไม่เป็นการสะดวกนัก เพราะยังต้องหักหนี้โดยแสดงเจตนาเป็นราย ๆ ไปอีก แลถ้านายแดงนายเขียว ตกลงกันให้มีบัญชีหนี้ระหว่างเขาทั้งสอง และตกลงกันว่าเมื่อถึงระยะเวลาหนึ่ง เช่น 3 เดือน หรือ 6 เดือน จึงตัดบัญชีหักหนี้กันเสียครั้งหนึ่ง ดังนั้ก็ยอมเป็นการสะดวกมากขึ้น คงเป็นกังวลที่จะต้องชำระ

หนักันเป็นครั้งคราวตามวาระที่ตกลงหักหนักันเท่านั้น¹ ซึ่งข้อตกลงระหว่างนายแดงกับนายเขียว ที่ให้มีบัญชีระหว่างกันและหักถอนบัญชีกันตามระยะเวลาที่ตกลงกันคือสัญญาบัญชีเดินสะพัดนั่นเอง

ส่วนที่เกี่ยวกับประโยชน์แก่ลูกค้าที่จะมีสิทธิเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร เพื่อนำไปลงทุนหรือใช้สอยในกิจการของตนนั้น ท่านศาสตราจารย์จิติ ติงศภิตย์ ได้กล่าวไว้ในคำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัด, ทั่วเงิน ว่า "การที่ลูกค้าขอเปิดเช็คเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร เรียกว่า ง่ายๆ ว่า ขอยืมเงินธนาคารไปใช้ ถ้าหากไม่มีสัญญาบัญชีเดินสะพัดแล้ว สมมติว่า ธนาคารตกลงให้นายแดง กู้เงินได้ 10,000 บาท ถ้านายแดง รับเงินมาแล้ว 8,000 บาท นายแดงก็จะรับเงินได้อีก 2,000 บาท เท่านั้นเป็นอันครบถ้วนตามสัญญาแล้วถึงแม้ว่า นายแดงจะนำเงินมาใช้คืนบ้างแล้ว สมมติว่าใช้คืนไปแล้ว 3,000 บาท นายแดงก็ไม่มีข้ออ้างอิงที่จะกลับไปขอรับเงินอีกให้ถึง 5,000 บาทได้ คงรับได้ 2,000 บาท ตามสัญญาเดิม ถึงหากจะรับมาเกิน 2,000 บาท ได้ สัญญาเดิมก็ไม่คุ้มถึงจำนวนที่รับมาเกินสัญญาเดิมนั้น แต่ถ้ามีสัญญาบัญชีเดินสะพัดกันแล้ว เมื่อ นายแดงเบิกเงินมาบ้าง ส่งคืนไปบ้าง ก็ครั้งก็คราวก็ตาม ถ้าเงินที่นายแดงค้างชำระอยู่ในเวลาเบิกเงินรวมกันแล้วอยู่ในวงเงิน 10,000 บาท นายแดง ย่อมเบิกเงินได้จนกว่าจะเต็ม 10,000 บาท และเป็นเงินที่ถือว่าอยู่ในวงเงินของสัญญาเดิมเสมอ"²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 5 - 6.

นอกจากนี้ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ อาทิ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1122/2514, 117/2518, 2433/2519, 1054/2526 เป็นต้น ได้วินิจฉัยวางบรรทัดฐานมาตลอดว่า การที่ลูกค้าขอลูกค้าขอยืมเงินฝากกระแสรายวันไว้กับธนาคารพาณิชย์ และได้ทำการเดินสะพัดทางบัญชีโดยนำเงินฝากและถอนเงินไปใช้เรื่อยมา ภายหลังลูกค้าจึงได้ตกลงกับธนาคารนั้นเพื่อขอกู้เบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของตน แล้วได้เบิกเงินเกินบัญชีโดยวิธีใช้เช็คส่งจ่ายหลายครั้งและได้นำเงินฝากเข้าบัญชีเพื่อลดหนี้บางส่วน ไม่เข้าลักษณะของการกู้ยืมเงิน ตามมาตรา 653 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่เข้าลักษณะของสัญญาบัญชีเดินสะพัด ตามมาตรา 856 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ฟ้องร้องบังคับคดีกันได้

แต่นี้ก็กฎหมายบางท่านเห็นว่า

"สัญญาเบิกเงินเกินบัญชี น่าจะไม่ใช่สัญญาบัญชีเดินสะพัด (ซึ่งธนาคารเองก็ไม่เรียกว่าสัญญาบัญชีเดินสะพัด) เพราะขาดลักษณะสำคัญบางประการไป คือสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี มีแต่เวลาสิ้นสุดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 856 แต่ไม่มีกำหนดเวลาหักทอนบัญชีตาม มาตรา 858 และไม่มีการชำระหนี้ที่เหลือในการหักทอนบัญชี (ตามคำอธิบายในหนังสือของ ศาสตราจารย์จิติ คิงส์คีย์ เล่มที่กล่าวข้างต้นว่า วัตถุประสงค์หนึ่งในสัญญาบัญชีเดินสะพัดจะต้องให้มีการหักทอนบัญชีเป็นคราว ๆ และชำระหนี้ที่เหลือในการหักทอนบัญชีด้วย) จะหักทอนบัญชีกันทันทีก็ต่อเมื่อมีเงินเข้าบัญชีหรือขอเบิกซึ่งไม่แน่ว่าจะเป็นวันใด และวันหนึ่ง ๆ อาจจะมีการหักทอนกันหลายครั้งก็ได้ ถ้ามีการขอเบิกหรือฝากหลายครั้ง และครั้งเมื่อหักทอนกันแล้วแต่ละครั้งก็ไม่มีความที่จะต้องชำระหนี้ที่คงเหลือแต่อย่างใด" ¹

¹ เสงี่ยม คชาธาร, "สัญญาเบิกเงินเกินบัญชีเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัดหรือไม่", บทบัญญัติ 36 (พ.ศ. 2522) : 438.

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า เมื่อลูกค้าใดตกลงทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคาร แล้วยอมมีการนำเงินเข้าออกผ่านบัญชีหมุนเวียนสะพัด ซึ่งในทางปฏิบัติธนาคารจะทำการหักถอนบัญชีนี้ระหว่างเงินฝากกับหนี้ที่ลูกค้าเบิกเกินบัญชีโดยจะหักถอนบัญชีทุกครั้งที่คุณลูกค้า นำเงินเข้าออกผ่านบัญชีซึ่งบางวันอาจจะมีการหักถอนบัญชีหลายครั้งก็ได้ แมว่าการหักถอนบัญชีนี้จะไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอนก็ตาม แต่ก็ทำให้เราไม่มีการหักถอนบัญชีเสียเลย เพราะ ตามมาตรา 858 เพียงแต่บัญญัติว่า หากคู่สัญญามีใดกำหนดเวลาหักถอนบัญชีไว้แล้ว ท่านให้ ถือเอาเวลา 6 เดือนทำการหักถอนบัญชีทุกครั้ง ดังนั้น การที่ธนาคารหักถอนบัญชีทุกครั้ง ที่ลูกค้านำเงินเข้าออกผ่านบัญชี จึงถือได้ว่าการหักถอนบัญชีระหว่างลูกค้ากับธนาคารแล้ว อันนี้ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 852/2521 ได้วินิจฉัยไว้ตอนหนึ่งว่า "ธนาคารหักดอกเบี้ยลงยอดเงินหักกลบลบหนี้เดือนละครั้งตามประเพณีของธนาคารแล้วแจ้งให้ลูกหนี้ทราบ และลูกหนี้ไม่โต้แย้งแต่อย่างใด ถือว่าเป็นการหักถอนบัญชีกันไม่ขัดต่อมาตรา 856 ไม่ต้อง ให้เจ้าหน้าที่ลูกหนี้ร่วมตรวจสอบคืบบัญชีกันอีก"

ปัญหาที่จะต้องพิจารณาคือต่อไปมีว่า เมื่อมีการหักถอนบัญชีกันจนทราบว่าคู่สัญญา ฝ่ายใดเป็นเจ้าของหนี้ลูกหนี้กันอยู่เท่าใดแล้ว จะต้องชำระหนี้ให้แก่กันเมื่อใด

ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาตามมาตรา 856 ที่ว่า "ให้หักถอนบัญชีนี้ทั้งหมด หรือแต่บางส่วนอันเกิดขึ้นแต่กิจการในระหว่างเขาทั้งสองนั้นหักกลบลบกัน และคงชำระแต่ ส่วนที่เป็นจำนวนคงเหลือโดยสุจริต" กำหนดเวลาที่จะชำระหนี้ให้แก่กันระหว่างคู่สัญญา นั้น อาจจะชำระหนี้เป็นคราว ๆ ไปเมื่อใดหักถอนบัญชีกันเสร็จแล้ว หรือถ้ายังไม่เรียกร้อง เอาแก่กัน คู่สัญญาก็นำลงบัญชีต่อไปเพื่อหักถอนบัญชีในคราวหน้าก็ได้¹ ทั้งนี้เมื่อมีการหักถอน

¹ จิตติ คังศรีทิพย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเงินสะพัด กู้เงิน,

บัญชีกันแล้ว สัญญาบัญชีเดินสะพัดก็ยังคงมีอยู่ต่อไป เว้นแต่ว่า การหักทอนบัญชีจะต้องทำ
 ครั้งสุดท้าย เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบอกเลิกสัญญาบัญชีเดินสะพัดตามมาตรา 859¹
 เมื่อหักทอนบัญชีแล้ว ฝ่ายที่เป็นลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ส่วนที่ตนจะต้องชำระแล้ว ก็ต้องเสียคอก
 เบี้ยให้แก่ฝ่ายเจ้าหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 860 ว่า "เงินส่วนที่ผิดกันอยู่นั้น ถ้ายัง
 มีได้ชำระ ท่านให้คิดดอกเบี้ยนับแต่วันที่หักทอนบัญชีเสร็จเป็นต้นไป" และเจ้าหนี้มีสิทธิ
 ที่จะคิดดอกเบี้ยทบต้นต่อไปได้อีก ตามมาตรา 655 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
 และพาณิชย์² (ผู้เขียนจะกล่าวต่อไปข้างหน้า)

เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณามาตรา 856 ประกอบมาตรา 858 และ 860 แล้ว
 การที่ลูกค้านำเงินเข้าออกผ่านบัญชี และธนาคารได้ทำการหักทอนบัญชีจนทราบว่าลูกค้าเป็น

¹ มาตรา 859 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "คู่สัญญาฝ่ายใดจะ
 บอกเลิกสัญญาบัญชีเดินสะพัดและให้หักทอนบัญชีกันเสียในเวลาใด ๆ ก็ได้ ถ้าไม่มีอะไร
 ปรากฏเป็นข้อขัดกับที่กล่าวมานี้"

² มาตรา 655 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "ท่านห้ามมิให้คิด
 ดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ แต่หาเมื่อดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่ามีหนึ่ง คู่สัญญาผู้ยืม
 จะตกลงกันให้เอาดอกเบี้ยนี้ทบเข้ากับต้นเงิน แล้วให้คิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ทบเข้ากัน
 นั้นก็ได้ แต่การตกลงเช่นนั้นต้องทำเป็นหนังสือ"

ส่วนประเพณีการค้าขายที่คำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัด ในการค้าขายอย่างอื่น
 ท่านองเช่นว่านั้นก็ หากอยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติซึ่งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้นไม่"

ลูกหนี้ธนาคาร ลูกค้าอาจจะไม่ต้องชำระหนี้เงินส่วนที่ผิดกันอยู่ที่ ธนาคารจะนำออกจำนวน หนี้ดังกล่าวมาค้ำคอกเบี้ยและดอกเบี้ยทบต้นนับแต่วันที่หักถอนบัญชีเสร็จ จนกว่าลูกค้านำ เงินเข้าบัญชีเพื่อลดยอดจำนวนหนี้ลงเช่นนี้เรื่อย ๆ ไปจนครบสัญญา ดังนั้น ผู้เขียนจึง เห็น ว่าสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีระหว่างลูกค้านับธนาคารต้องควยลักษณะของสัญญาบัญชีเกิน สะพัด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 856

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ธนาคารไถ่ถอนบัญชีเมื่อลูกค้านำเงินเข้าออกแล้ว ผลจากการหักถอนบัญชีปรากฏว่า ลูกค้านำเงินเข้าบัญชีอีก จึงมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่า พฤติการณ์ที่ลูกค้านำเงินเข้าบัญชีนั้น จะถือว่าเป็นการที่ ลูกค้านำเงินฝากนั้นมาชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชีซึ่งลูกค้านำเงินเข้าบัญชีภายหลัง ที่ได้หักถอนบัญชีแล้ว หรือจะถือว่าเป็นการที่ลูกค้านำเงินเข้าบัญชีเงินฝากตามปกติของลูกค้านำเงินเข้าบัญชีในปัญหาดังกล่าวนี้ เพราะว่าจะมีผลเกี่ยวโยงถึงยอดจำนวนเงินที่ ลูกค้านำเงินเข้าบัญชีตามสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี อันจะทำให้ธนาคารมีสิทธิค้ำคอกเบี้ย จากยอดเงินจำนวนดังกล่าวและอาจมีผลกระทบไปถึงการวินิจฉัยในปัญหาเรื่องความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน หากการกู้เบิกเงินเกินบัญชียังมีค้ำประกันด้วย

ปัญหาดังกล่าว ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาที่ 1032/2506 (ระหว่างธนาคาร นครหลวงไทย จำกัด โจทก์ นายเลื้อน เสงคระกุล กับพวก จำเลย)

ข้อเท็จจริงมีว่า จำเลยที่ 1 เบิกบัญชีกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์ ต่อมา จำเลยที่ 1 ทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีกับโจทก์ โดยมีจำเลยที่ 2 ที่ 3 เป็นผู้ค้ำประกัน ตั้งแต่จำเลยที่ 1 เบิกเงินเกินบัญชีไปแล้วไม่เคยชำระดอกเบี้ยให้โจทก์ ครั้นครบกำหนด ชำระเงินตามสัญญา โจทก์แจ้งให้จำเลยทั้ง 3 ชำระเงินที่เบิกเกินบัญชีพร้อมดอกเบี้ยจำเลย ไม่ชำระ โจทก์จึงฟ้องศาลขอให้บังคับจำเลยที่ 1 ชำระต้นเงินเบิกเกินบัญชี

50,000 บาท กับดอกเบี้ย 8,859.34 บาท ถ้าจำเลยที่ 1 ไม่สามารถชำระก็ให้
จำเลยที่ 2 ที่ 3 ชำระแทน

จำเลยที่ 1 ให้การว่า ทำสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีตามฟ้องจริง เมื่อครบกำหนด
ชำระเงินตามสัญญาแล้ว จำเลยที่ 1 ให้นำเงินฝากเพื่อใช้รายนี้ 12 ครั้ง รวมเป็นเงิน
57,120 บาท ยังขาดจากที่โจทก์ฟ้องเรียก 1,739 บาทเท่านั้น

จำเลยที่ 2 ให้การว่า ได้คำประกันจำเลยที่ 1 กู้เบิกเงินเกินบัญชีจริงตามฟ้อง
หลังจากครบกำหนดชำระหนี้แล้ว จำเลยที่ 1 ให้นำเงินเข้าบัญชีชำระให้โจทก์หลายครั้ง
จำเลยที่ 2 หลกพ้นจากความรับผิดชอบในจำนวนเงินที่ชำระไปแล้ว เงินที่ยังค้างอีกเท่าใด
จำเลยที่ 2 ไม่ควรรับผิดชอบ เพราะโจทก์ให้จำเลยที่ 1 เบิกเงินไปหลังจากครบกำหนดตาม
สัญญาแล้ว เป็นข้อผูกพันของจำเลยที่ 1 กับโจทก์ จำเลยที่ 2 ไม่ยอมรับรู้

จำเลยที่ 3 ให้การว่าหากจำเลยที่ 1 กู้เงินโจทก์จริง จำเลยที่ 1 ก็ยังมี
ทรัพย์สิน ไม่เป็นการยากที่โจทก์จะบังคับชำระหนี้

ศาลชั้นต้น

ฟังว่า จำเลยที่ 1 ได้เบิกเงินไปจากโจทก์ซึ่งเป็นการเบิกเงินเกินบัญชีที่
จำเลยที่ 1 ทำไว้กับโจทก์แล้ว จำเลยที่ 1 ไม่เคยชำระเงินที่เบิกเกินบัญชีเลย เงินที่
จำเลยที่ 1 นำเข้าบัญชีภายหลังแค่เบิกเงินเกินบัญชีแล้วมิใช่เพื่อชำระหนี้ตามสัญญา
กู้เบิกเงินเกินบัญชี แต่จำเลยนำฝากเพื่อถักการค้ำของจำเลยที่ 1

จึงพิพากษาให้จำเลยที่ 1 ชำระเงินกู้ที่เบิกเกินบัญชี 50,000 บาท ถัดดอกเบี้ย ร้อยละ 15 คอปีตั้งแต่วันที่สัญญาถึงวันฟ้อง เป็นเงิน 8,859.34 บาท หากจำเลยที่ 1 ไม่สามารถชำระก็ให้จำเลยที่ 2 ที่ 3 ชำระแทน

จำเลยที่ 3 ไม่อุทธรณ์ จำเลยที่ 1 ที่ 2 อุทธรณ์ไต่ประเด็นที่ว่า การที่จำเลยที่ 1 นำเงินเข้าฝากหลังจากครบกำหนดชำระหนี้ตามสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีแล้ว ต้องถือว่าเป็นการชำระหนี้ที่เบิกเกินบัญชี

ศาลอุทธรณ์

พิจารณาเห็นว่า และฟังข้อเท็จจริงว่า ในวันครบกำหนดชำระหนี้ จำเลยที่ 1 ยังเป็นหนี้โจทก์อยู่ 49,811 บาท 99 สตางค์ เงินจำนวน 57,120 บาท ที่จำเลยที่ 1 นำเข้าบัญชีหลังจากครบกำหนดชำระหนี้แล้ว จำเลยที่ 1 มิได้แสดงความจำนงว่า เพื่อชำระหนี้เงินกู้เลย เมื่อนำเข้าแล้วจำเลยที่ 1 ก็ถอนไปหมด จำเลยที่ 1 จะอ้างว่าชำระหนี้ตามสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีให้โจทก์เสร็จแล้วหาได้ไม่

แต่สำหรับจำเลยที่ 2 โจทก์มิได้นำสืบว่าจำเลยที่ 2 รู้เห็นยินยอมในข้อตกลงพิเศษ ซึ่งไม่ปรากฏในสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี ระหว่างจำเลยที่ 1 กับโจทก์ เรื่องการนำเงินเข้าบัญชีจะต้องบอกว่าเพื่อชำระหนี้เงินกู้ โจทก์จะยกข้อตกลงเช่นว่านี้ขึ้นเป็นข้อต่อสู้จำเลยที่ 2 ไม่ได้ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 341 วรรค 2

จึงพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทก์เฉพาะจำเลยที่ 2 นอกจากนี้ที่แก้ให้เป็นไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น ให้ยกอุทธรณ์จำเลยที่ 1

โจทก์ฝ่ายเดียวฎีกาว่า ข้อที่ว่าเงินที่จำเลยที่ 1 นำเข้าบัญชี ถ้าจำเลยที่ 1 ไม่แสดงความจำนงว่าเพื่อชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชีถือว่าเป็นเงินฝากเพื่อประโยชน์แก่การค้าของจำเลยที่ 1 นั้น เป็นวิธีปฏิบัติในการฝากเงิน หากใช้เป็นข้อตกลงพิเศษอย่างใดไม่ ถึงแม้จำเลยที่ 1 นำเงินเข้าบัญชีเกินจำนวนที่เป็นหนี้ ถ้าไม่แสดงเจตนาคงกล่าว ความผูกพันตามสัญญาเบิกเงินเกินบัญชียังคงมีอยู่ และจำเลยที่ 1 มีสิทธิเบิกเงินอีกได้ มิใช่เป็นการกู้ยืมกันใหม่ จำเลยที่ 2 ไม่หลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามสัญญาค้ำประกัน ขอให้พิพากษากลับคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้จำเลยที่ 2 รับผิดชอบเงินตามคำขอท้ายฟ้องให้แก่โจทก์

ศาลฎีกา

ฟังข้อเท็จจริงเบื้องต้นว่า ในวันที่ 14 มีนาคม 2501 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดสัญญา กู้เบิกเงินเกินบัญชี จำเลยที่ 1 เป็นหนี้ธนาคารโจทก์อยู่ 49,811 บาท 99 สตางค์ หลังจากนั้นจำเลยที่ 1 ได้นำเงินเข้าบัญชีและถอนออกไปเรื่อย ๆ

"พิเคราะห์หลักฐานโจทก์จำเลยแล้วเห็นว่า ข้อที่ว่าเงินที่จำเลยที่ 1 นำเข้าบัญชี ถ้าจำเลยที่ 1 ไม่แสดงความจำนงว่าเพื่อชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชีถือว่าเป็นเงินฝากเพื่อประโยชน์แก่การค้าของจำเลยที่ 1 นั้น เป็นวิธีปฏิบัติในการฝากเงินเข้าบัญชี และการเบิกเงินเกินบัญชีตามปกติ ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องทำความตกลงกันเป็นพิเศษอย่างใด ความข้อนี้ นายเฉลิม มัญชะสิงห์ พยานโจทก์ซึ่งเป็นสมุหบัญชีในธนาคารโจทก์ได้เบิกความไว้ด้วยความซัดจั่งว่า การกู้เบิกเงินเกินบัญชื่อนั้น ผู้กู้อาจยังไม่รับเงินไปในวันทำสัญญา แต่มีสิทธิที่จะเบิกไปเป็นคราว ๆ ตามจำนวนภายในวงเงินที่ตกลงกันและตามเวลาที่ต้องการ เมื่อผู้นำเงินเข้าบัญชีของตนในธนาคาร ธนาคารก็นำไปหักจำนวนเงินที่ผู้กู้เป็นหนี้ธนาคารตามสัญญา เพื่อคักคอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ผู้กู้คงเป็นหนี้ธนาคารอยู่ คอกเบี้ยทุก ๆ เดือน จึงไม่เท่ากันตลอดมา ถ้าผู้นำเงินเข้าบัญชีเกินจำนวนที่เป็นหนี้ ทางธนาคารก็งคคักคอกเบี้ย

ในเงินกู้เกินบัญชี แต่สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชียังไม่หมดอายุ เพราะผู้กู้อาจถอนเงินไปอีก สัญญายังมีผลใช้กันต่อไปจนกว่าจะครบกำหนดคตามสัญญา โดยเหตุนี้ ถ้าจำเลยที่ 1 จะชำระหนี้เงินกู้ การนำเงินเข้าบัญชีจำเลยที่ 1 ต้องแสดงความจำนงว่าจะชำระหนี้นั้น เมื่อนำเงินมาชำระแล้วจะส่งจ่ายอีกไม่ได้ในจำนวนเงินนั้น หากจำเลยที่ 1 จะส่งจ่ายในเงินที่ชำระหนี้นั้น ทางธนาคารโจทก์จะส่งคืนเช็คที่จำเลยที่ 1 ส่งจ่ายนั้นทันที ฉะนั้นเมื่อจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้าประกันการกู้เบิกเงินเกินบัญชีของจำเลยที่ 1 โจทก์ยอมยกวิธีการที่ว่าเป็นข้อต่อสู้จำเลยที่ 2 ได้ เพราะเป็นการปฏิบัติตามปกติธรรมดา จำเลยที่ 2 จะอ้างว่ามีใครเห็นควยหาได้ไม่ และกรณีไม่ทวงควยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 341

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อครบกำหนดสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีแล้ว โจทก์ยังคงปฏิบัติกับจำเลยที่ 1 เช่นเดียวกับในอายุสัญญา โจทก์ก็จะถือว่าการปฏิบัตินั้นมีผลผูกพันถึงจำเลยที่ 2 ควยหาได้ไม่ และจำเลยที่ 2 ก็อ้างไม่ได้ว่าจำเลยที่ 1 ให้นำเงินเข้าบัญชีต่อมาหลายคราว เป็นการใช้หนี้ตามสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีเสร็จสิ้นแล้วเช่นเดียวกัน เพราะจำเลยที่ 1 ได้ถอนเงินที่นำเข้าบัญชีนั้นออกไปอีกเรื่อย ๆ ยังไม่ได้มีการชำระหนี้กันเค็ดขาดอย่างใด การที่โจทก์ไม่ทวงถามให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ตามสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีที่ค้างอยู่ในวันครบกำหนดสัญญา ก็มีใช่เป็นเหตุให้จำเลยที่ 2 หลุดพ้นความรับผิดชอบได้"

จึงพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์เฉพาะที่เกี่ยวกับจำเลยที่ 2 เป็นว่า ถ้าจำเลยที่ 1 ไม่ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ตามสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี ให้จำเลยที่ 2 ชำระเงินจำนวน 49,811 บาท 99 สตางค์ พร้อมควยดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปีนับแต่วันที่ 15 มีนาคม 2501 จนกว่าจะชำระเสร็จ

(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1887/2506 และ 719/2507 ก็ได้วินิจฉัยในทำนองเดียวกัน)

ดังนั้น จากแนวทางปฏิบัติของธนาคารและคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยกมากล่าวอ้างนี้ พอที่จะสรุปได้หลักเกณฑ์ว่า การที่ลูกค้าเอาเงินเข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ลูกค้ามีข้อตกลงกู้เบิกเงินเกินบัญชีกับโจทก์ โดยทั่วไปแล้ว ไม่ถือว่าเป็นการเอาเงินเข้าบัญชีเพื่อชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี แต่ถือว่าเป็นเงินฝากเพื่อประโยชน์แก่การค้าของลูกค้า เว้นแต่จะปรากฏข้อเท็จจริงว่าลูกค้าได้แสดงเจตนาและแจ้งให้ธนาคารทราบว่า การที่ตนนำเงินเข้าบัญชีนั้นเพื่อชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินเกินบัญชี

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างการกู้เบิกเงินเกินบัญชีกับสัญญาบัญชีเดินสะพัด เมื่อพิจารณาตามหลักกฎหมาย แนวความเห็นและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีมีจุดเริ่มต้นจากการที่ลูกค้าได้มีนิติสัมพันธ์ขอเบิกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารเป็นการฝากเงินตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ ว่าด้วยวิธีเฉพาะการฝากเงิน จนกระทั่งลูกค้ามีข้อตกลงใหม่กับธนาคารขอมีสหสิทธิเบิกเงินเกินบัญชีของตน ทำให้เกิดเป็นสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีซึ่งถือว่าเข้าลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด ทั้งนี้โดยเหตุผลที่ว่า

- (1) สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีมีลักษณะเป็นสัญญาทางคอบแทน กล่าวคือ ธนาคารกับลูกค้าต่างก็อาจมีโอกาสเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกันได้ ทั้งนี้เกิดจากการหักถอนบัญชีหนึ่งกันในจำนวนเงินที่ลูกค้านำเข้าไปฝากและเบิกถอนหรือเบิกเกินบัญชี
- (2) สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีก่อให้เกิดการจัดทำบัญชีนี้ระหว่างลูกค้ากับธนาคาร โดยทางปฏิบัติ ธนาคารจะเป็นผู้จัดทำบัญชีนี้ฝ่ายเดียว แล้วตกลงกันให้ถือยอดจำนวนหนี้ในบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน

(3) สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีมีลักษณะของข้อตกลงที่ให้มีการหักถอนบัญชีธนาคารจะหักถอนบัญชีทุกครั้งที่ถูกนำเงินเข้าออกผ่านบัญชีของตนจากธนาคาร เพื่อให้ทราบว่าคู่สัญญาฝ่ายใดเป็นหนี้แก่กันอยู่จำนวนเท่าใด เพียงแต่ว่าถ้ากรณีลูกค้ามีเงินฝากมากกว่าจำนวนที่เบิกเกินบัญชี ธนาคารก็เป็นลูกหนี้ของลูกค้า ธนาคารไม่จำกัดชำระหนี้คืนลูกค้า และธนาคารจะไม่คิดดอกเบี้ยให้ลูกค้าในกรณีที่ธนาคารเป็นลูกหนี้ของลูกค้า ตรงกันข้ามถ้าลูกค้าเบิกเกินบัญชีเป็นลูกหนี้ธนาคาร ลูกค้าอาจจะไม่ต้องการความยอดจำนวนหนี้แก่ธนาคารทันทีเช่นกัน (เว้นแต่จะแสดงเจตนาว่าจะชำระหนี้เงินกู้เบิกเงินบัญชี) โดยธนาคารจะนำยอดหนี้ที่ลูกค้าค้างชำระ ไปลงบัญชีในคราวถัดไป และธนาคารมีสิทธิคิดดอกเบี้ยของเงินที่ลูกค้าเป็นหนี้ธนาคาร ได้ตลอดจนมีสิทธิคิดดอกเบี้ยทบต้นได้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย